

16+

З пісьмовага

Межы

Рыцары, кавалі

стала Адамчыка

і мэты

і фатографы

стар. 5

стар. 10

стар. 13

Акадэмія лёсу

Акадэмія мастацтваў, адна з найбуйнейшых навучальных устаноў Беларусі, якая рыхтуе прафесіяналаў у галіне выяўленчага, дэкаратыўна-прыкладнага, тэатральнага, кіна- і тэлемастацтва ды іншых відаў экранных мастацтваў і дызайну, сёлета адзначае 75-годдзе. Гэта калі ёмка — суха і стрымана. Насамрэч ніхто не можа, дый не мае права шчыра віншаваць ці нейкім чынам адзначаць гэты юбілей, акрамя выпускнікоў і педагогаў, якія «даручылі» свой лёс акадэміі і мастацтву. Многія ж увогуле не бачаць і не заўважаюць гэтых лічбаў-гадоў. Іх увага скіравана выключна на адзінку — завершаны твор.

Узнакавым для Беларусі 1945 годзе быў заснаваны Беларускі дзяржаўны тэатральны інстытут, які ў 1953-м стаў тэатральна-мастацкім, у 1991-м ператвораны ў Беларускую акадэмію мастацтваў, і ўжо ў 2001-м установе прысвоена назва «Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў». Змяняліся дзесяцігоддзі, сыходзілі і прыходзілі пакаленні навучэнцаў, многім з якіх было наканавана стаць карыфеемі... Бо адно ў акадэміі нязменна: напружаная праца — над творам і над сабой.

«ЛІМ»-акцэнт

Віншаванні. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народную артыстку РСФСР Людмілу Хіцэву з юбілеем. «Ваша прафесійная дзейнасць з’яўляецца прыкладам нястомнага служэння мастацтву. Самабытны талент, яркае акцёрскае майстэрства і асабістае абаянне знайшлі свой адбітак у дзясятках чужоўных кінаробот, прынеслі вам заслужанае прызнанне і вялікую любоў гледача», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што творчасць Людмілы Хіцэвай і далей будзе дарыць радасць і чужоўнай настрой, садзейнічаць умацаванню дружбы на ніве культуры і мастацтва.

Спачванні. Аляксандр Лукашэнка выказаў спачуванне родным і бліжнім народнай артысткі БССР Ірыны Савельевай у сувязі з яе смерцю. «Свой лёс яна звязала з харэаграфічным мастацтвам, прысвяціўшы яму ўсе душэўныя сілы. Вобразы, створаныя ёй на сцэне, пакарылі публіку глыбінёй і сілай характару», — гаворыцца ў спачуванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што Ірына Савельева выхавала некалькі пакаленняў таленавітых артыстаў, якія сёння робяць важкі ўнёсак у захаванне і развіццё найлепшых дасягненняў нацыянальнай культуры.

Прэзідэнт Беларусі накіраваў спачуванне родным і бліжнім народнага артыста РСФСР Мікалая Губенкі. «Мікалай Мікалаевіч пражыў доўгае і насычанае жыццё, пакінуўшы яркі след у тэатральным і кінематаграфічным мастацтве. Ён быў прыкладам адданасці сваёй справе, чалавекам з актыўнай грамадзянскай пазіцыяй, — гаворыцца ў спачуванні. — Светлая памяць аб гэтым чужоўным чалавеку назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах».

Конкурс. Завяршыўся прыём заявак на Кўдзел у нацадборы на дзіцячае «Еўрабачанне-2020». Хто з кандыдатаў увойдзе ў фінал праекта, вырашыць фокус-група не пазней за 24 жніўня. Такая інфармацыя размешчана ў Telegram-канале АТН Белтэлерадыёкампаніі. Да ўдзелу ў нацадборы запрашалі калектывы і салістаў ад 9 да 14 гадоў. Патрабаванні да кампазіцыі — працягласць да 3 хвілін. Мова выканання — руская або беларуская. Замежнай — не больш чым 40 працэнтаў тэксту. Усе правы, якія адносяцца да правядзення адбору, належаць арганізатару праекта — Белтэлерадыёкампаніі, праваўладальніку брэнда «Еўрабачанне» на тэрыторыі Беларусі. Дзіцячае «Еўрабачанне» ў лістападзе прымае Польшча.

Фестываль. Ва ўстанове «Музей “Замкавы комплекс «Мір»» адбылася рабочая сустрэча з нагоды абмеркавання, якімі будуць III «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» ў 2021 годзе, гаворыцца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. Папярэднія датары правядзення форуму, прысвечанага гістарычнай, асветніцкай літаратуры Беларусі і суседніх краін, вызначана 21—22 чэрвеня. Письменник Аляксандр Карлюкевіч выказаўся пра неабходнасць прыцягнення да ўдзелу ў III «Кніжных сустрэчах у Мірскім замку» пісьменнікаў і кнігавыдаўцоў Расіі, Украіны, Літвы, Польшчы, іншых краін. Ужо цяпер пра сваю цікавасць да фестывалю ў Міры выказалі пісьменнікі з Масквы — Яўген Анташкевіч, Мікалай Чаркашын, Ларыса Чаркашына, Валерый Казакоў, галоўны рэдактар «Літаратурнай газеты» Максім Замшаў, з Варшавы — Яцэк Палкевіч, з Кіева — Ірына Данеўская, Галіна Тарасюк, Уладзімір Даніленка, з Ташкента — Рысатат Хайдарова, Сіражытдзін Саідаў.

Выстаўка. У Гарадской мастацкай галерэі ствараў Леаніда Шчамялёва працуе выстаўка дзіцячай творчасці «Мы розныя — мы разам». Праект, арганізаваны сумесна з Цэнтрам дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Эўрыка», створаны на выніках традыцыйнага рэспубліканскага конкурсу дзіцячых работ, які праводзіцца з мэтай прыцягнення ўвагі да праблем бежанцаў. Удзел у арганізацыі конкурсу прымаюць Прадстаўніцтва Упраўлення Вярхоўнага камісара ААН па справах бежанцаў у Рэспубліцы Беларусь, Міністэрства адукацыі і «ЦДА ДІМ “Эўрыка”». На адрас аргкамітэта паступіла больш як 1200 дзіцячых малюнкаў, 185 камп’ютарных плакатаў 55 сацыяльных ролікаў з усіх рэгіёнаў Беларусі. У выніку на выстаўцы «Мы розныя — мы разам» прадстаўлена больш чым 100 работ. Беларускія дзеці паказваюць спачуванне чужому гору, талерантнасць, міласэрнасць і гатоўнасць дапамагчы. Выстаўка будзе працаваць да 30 жніўня.

Афіцыйныя падзеі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Заява

Саюза пісьменнікаў Беларусі

Літаратурную грамадскасць тры-вожаць падзеі ў Мінску і іншых гарадах краіны ў сувязі з масавымі дэманстрацыямі грамадзян, не згодных з абвешчанымі вынікамі выбараў Прэзідэнта Беларусі.

Мы заклікаем суайчыннікаў устрымлівацца ад супрацьпраўных акцый. Усе ўзніклія прэтэнзіі да працы Цэнтральнай выбарчай камісіі, незадаволенасць рашэннямі дзяржаўных органаў і асобных службовых асоб могуць быць выказаны цывілізаванымі метадамі, у парадку, прадугледжаным нацыянальным заканадаўствам і міжнароднымі абавязацельствамі краіны.

Працяг будаўніцтва нашага агульнага беларускага дома, пераадолення наступстваў пандэміі COVID-19,

а таксама звязанага з ёю эканамічнага крызісу цалкам залежыць ад міру і спакою ў краіне. Распаўсюджванне хаосу пагражае бяспецы нашага грамадства.

Мы ўпэўнены, што органы ўнутраных спраў і Следчы камітэт прымуць дыферэнцыраваныя і ўзважаныя рашэнні па кваліфікацыі дзеянняў у дачыненні да тых, хто быў затрыманы падчас пратэстных акцый, і чакаем, што кіраўніцтва МУС дасць вычарпальныя тлумачэнні на конт шматлікіх паведамленняў аб празмерным ужыванні сілы пры затрыманні выпадковых асоб і неапраўданым гвалце пасля іх затрымання.

Цярпімасць, талерантнасць, гуманізм — гэта найважнейшыя рысы

беларускага нацыянальнага характару, таму мы спадзяёмся, што розум возьме верх над эмоцыямі, а згода прыйдзе на змену канфрантацыі.

Прыкладам разумнага падыходу да справы лічым правядзенне сходаў у працоўных калектывах з удзелам работнікаў, кіраўніцтва, прафсаюзных лідараў, прадстаўнікоў праваахоўных органаў і мясцовых органаў улады. Падчас гэтых сустрэч уносяцца прапановы па паляпшэнні жыцця ў краіне, развіцці эканомікі, вырашэнні надзменных праблем. Верым у тое, што на прапановы грамадзян адрэагуе кіраўніцтва дзяржавы.

Грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»

конкурсы

Найлепшае — выбар журы

Вызначаны пераможцы конкурсу «Нацыянальная літаратурная прэмія — 2019». Сёлета найлепшымі літаратарамі сталі Ігар Пракаповіч, Іван Саверчанка, Уладзімір Сцяпан, Кацярына Хадасевіч-Лісавая, Волга Нікіценка (Івалга) і Валерый Грышкавец. На прэс-канферэнцыі «Нацыянальная літаратурная прэмія — 2019» як адлюстраванне сучаснага літаратурнага працэсу, што прайшла ў прэс-цэнтры Дома прэсы, падвялі вынікі літаратурнага спаборніцтва і паразважалі пра важнасць узнагароды.

Сёлета на прэмію было прадстаўлена звыш 80 твораў намінантаў. Іх разгледзеў экспертны савет, куды ўваходзяць прадстаўнікі кнігагандлю, сталічнай гарадской і дзіцячай бібліятэкі. Былі праведзены маркетынгавыя даследаванні, каб высветліць, якія творы найбольш карыстаюцца попытам. У выніку да конкурсу былі дапушчаны 64 работы. Затым да працы прыступіла журы, якое вызначыла найлепшыя творы.

Як і звычайна, конкурс праводзіўся ў 7 намінацый: «Найлепшы твор (зборнік твораў) паэзіі»; «Найлепшы твор прозы»; «Найлепшы твор драматургіі»; «Найлепшы твор публіцыстыкі»; «Найлепшы дэбют» (першая публікацыя ці выданне аўтара ў жанрах паэзіі, прозы, публіцыстыкі); «Найлепшы твор для дзяцей і юнацтва»; «Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства». Так, зборнік апавесцей і апавяданняў «Хвалі» Уладзіміра Сцяпана стаў найлепшым празаічным творам (прадстаўлены і выдадзены выдавецтвам «Мастацкая літаратура»), а выбране «За-стаюся назаўсёды» («Остаюсь навсегда») Валерыя Грышкаўца — пераможца ў намінацыі на найлепшы твор паэзіі (прадстаўлены і выдадзены ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі»). Кніга-квэст Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Ключ ад Вялікай Каштоўнасці», прадстаўленая Мінскім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і выдадзеная ў Выдавецкім доме «Звязда», стала найлепшым творам для дзяцей. У катэгорыі «Найлепшы твор літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства» журы вылучыла кнігу «Магія слова» Івана Саверчанкі, прадстаўленую і выдадзеную «Мастацкай літаратурай». Найлепшы твор публіцыстыкі напісаў Ігар Пракаповіч — «Пастаўшчына» з серыі «Падарожжа па родным краі» (твор прадстаўлены і выдадзены выдавецтвам «Беларусь»). Зборнік вершаў «Сузор’е птушкі» Волгі Нікіценкі, прадстаўлены Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і выдадзены ў «Мінкапрынт», журы назвала

Падчас прэс-канферэнцыі.

найлепшым дэбютам. Найлепшы твор драматургіі не вызначалі: на конкурс трапіла толькі адна кніга.

Уручэнне прэміі падчас Дня беларускага пісьменства будзе адной з найярчэйшых і знакавых падзей, упэўнена Алена Стэльмах, старшыня журы, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі. «Таленавітыя аўтары пераадолелі дастаткова складаны шлях у дасягненні гэтай мэты. Вядома ж, калі на конкурс было прадстаўлена шмат цікавых работ, вялікая колькасць аўтараў, то журы не пазайздросціць. Складана вызначыцца з найлепшымі імёнамі. Тым не менш галоўная сутнасць любой прэміі, а тым больш Нацыянальнай літаратурнай, гэта беларуская літаратура, роднае слова, чытанне. Літаратура ўплывае на нашу свядомасць, фармуе нацыянальную культуру, традыцыі, асобо. Таму трэба добра ўяўляць, што Нацыянальная літаратурная прэмія — не проста ўзнагарода, а тая літаратура, якая значна ўплывае на беларусаў, на наш нацыянальны характар», — зазначыла яна.

Навум Гальпяровіч, намеснік дырэктара канала «Культура» Беларускага радыё, падкрэсліў: нашай літаратуры не хапае глыбокага аналізу, грунтоўнай гаворкі. Трэба больш падрабязна гаварыць пра тое, што пішуць сёння, чым жывуць сучасныя літаратары і літаратура ўвогуле. Па яго словах, творы, прадстаўленыя на Нацыянальную прэмію, сведчаць, што беларуская літаратура жыве і развіваецца.

Конкурс праводзіцца штогод у мэтах падтрымкі развіцця беларускай мастацкай літаратуры і творчасці айчынных пісьменнікаў, стымулявання стварэння новых высокамастацкіх твораў у галіне паэзіі, прозы, драматургіі, публіцыстыкі, літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства для дарослых, дзяцей і юнацтва, папулярызацыі кнігі і чытання ў грамадстве. Нацыянальная літаратурная прэмія зацверджана ў 2015 годзе. Яе заснавальнікі — Міністэрства інфармацыі, Міністэрства культуры, Міністэрства адукацыі і Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Фота з сайта Дома прэсы.

між іншым

Карысна і павучальна

Хочаце даведацца пра вялікі сакрэт прыгожага і дужага, але трохі зладзеяватага ката Матроса, які жыў на краі адной вёскі і якога баяліся бадай усе вясковыя каты?

Толькі прачытаўшы казку «Кот Матрос і мышка Анфіса» Міхася Слівы, юны чытач зможа раскрыць яго. Аказваецца, гэты бясстрашны кот дружыў з... маленькаю мышкаю Анфісаю. Невярагодна, але факт! Так стала, што аднойчы менавіта Анфіса яго выратавала. На Матроса напаў лясны драпежнік — ліс. Параненага і вельмі змучанага ката мышка змагла вылучыць. Іх сапраўднае дружба прайшла яшчэ праз адно выпрабаванне, калі Анфісу захапіў страшны кот Барс...

Гэтая і іншыя казкі, досыць цікавыя і вельмі павучальныя гісторыі, арыентаваныя на чытачоў дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту, увайшлі ў новую кнігу «Сакрэт Дзімы» вядомага літаратара з Рагачова ў гомельскім выдавецтве «Барк». Бясспрэчна, новыя творы Міхася Слівы прыйдуцца даспадобы дзятве. І не толькі. Улічваючы іх павучальнасць і гуманістычны падтэкст, асобным дарослым добра было б зазірнуць пад вокладку гэтага прыгожа афармленага выдання!

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

да ведама

Ліда — культурная сталіца Беларусі

Рэспубліканская акцыя «Культурная сталіца Беларусі» праводзіцца з 2010 года. У кожным з гарадоў, якія мелі гэты статус, рэалізаваліся інавацыйныя праекты па прэзентацыі іх культурнай самабытнасці, развіцці і папулярнага традыцый і дасягненняў нацыянальнай культуры, актывізацыі творчай ініцыятывы, павышэнні турыстычнай прывабнасці рэгіёнаў.

У гэтым годзе культурнай сталіцай Беларусі стаў горад Ліда. З канца XIV і да пачатку XVI ст. паселішча вядома як вялікакняжацкі горад. За амаль 700-гадовую гісторыю Ліда была адміністрацыйным, судовым, гандлёвым цэнтрам губерні і павета. Гістарычны замак, касцёлы, цэрквы і вузкія вулачкі прыцягваюць гасцей з усіх куткоў краіны. З Лідчынай звязаны лёсы многіх славуных асоб, чые імёны вядомы не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі.

Сёлета тут рэалізуюцца шматлікія рэспубліканскія і рэгіянальныя творчыя праграмы, акцыі, форумы, музейна-асветніцкі праект «Замак Гедыміна — сведка мінуўшчыны», пройдуць маладзёжны фестываль андэграўнднага мастацтва «Нетиповы PARADIS», абласны фэст субкультур «Маладзёжная хваля», адкрыты фестываль-конкурс мастацкай творчасці «Арт-тэрыторыя» і інш. Гораду ёсць пра што расказаць і ёсць што паказаць. Ён цікавы турыстам, усім, хто ведае і любіць гісторыю, архітэктурную і культуру.

У бюлетэні «Новыя кнігі: па старонках беларускага друку», што выдаецца Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі, змешчаны

бібліяграфічны спіс «Ліда — культурная сталіца Беларусі 2020 года» (складальнік Н. Шашэнька), у якім змешчаны звесткі пра ўзнікненне, развіццё і перыяд найвышэйшага росквіту Ліды, а таксама пра цяжкія часы заняпаду і вялікіх страт, пра архітэктурныя асаблівасці, багатую культурную спадчыну. Спіс складаецца з раздзелаў: «Ліда — горад старажытны і сучасны», «Гісторыка-культурная спадчына горада», «Ліда — прамысловы горад», «Культурная палітра горада». У выданні змешчаны звесткі пра дакументы, выдадзеныя пераважна за апошнія 10 гадоў. Усе раздзелы і падраздзелы спіса суправаджаюцца невялікімі нарысамі. Некаторыя бібліяграфічныя апісанні крыніц дапоўнены анатацыямі, што дазваляе лёгка арыентавацца ў інфармацыі.

Кацярына ВАРАНЬКО
Фота з сайта *travelphoto.club*.

спадчына

Гастронамічны турызм

як сродак развіцця рэгіёнаў

Нядаўна ў аграгаспадары Студзінка Кобрынскага раёна прайшоў доўгачаканы трэнінг па кулінарнай спадчыне «Лакальныя прадукты і ўнікальныя рэцэпты як сучасны трэнд: што мы можам прапанаваць?».

Мерапрыемства доўга адкладвалася з-за COVID-19. І нарэшце, з улікам мер бяспекі, яго ажыццявілі. Трэнінг праводзіўся ў межах праекта «Падтрымка жанчын у фермерстве, агратурызме і рамёствах».

З асноўным дакладам выступіў Ніклас Ф'елстром, кіраўнік Еўрапейскай сеткі кулінарнай спадчыны, які распавёў пра

асноўныя тэндэнцыі ў гастронаміі і сучасных спосабах прасоўвання традыцыйных прадуктаў.

Старшыня праўлення грамадскага аб'яднання «Адпачынак у вёсцы» Валерыя Кліцунова выступіла з прэзентацыяй «Гастронамічны турызм як сродак развіцця рэгіёнаў».

— У Беларусі шмат творчых асоб з жаданнем ствараць унікальны прадукт, па які будуць прыязджаць і замежныя госці, — зазначыла Валерыя Кліцунова. — Маецца шмат крафтавых гастронамічных прапаноў. Многія, хто наведвае нашу краіну, імкнуцца купіць унікальную

прадукцыю. Падобныя трэнінгі і абмен вопытам дазваляюць больш даведацца пра беларусаў і іх традыцыі, у тым ліку і гастронамічныя.

Асаблівую цікавасць падчас трэнінгу выклікалі майстар-класы пераможцаў конкурсу ініцыятыўных праектаў. Алена Новік, Наталля Лімарэнка, Вольга Саванук, Вера Мініч, Ала Сапежынская прадставілі традыцыйныя, але вельмі цікавыя і смачныя стравы: сыры, крэм-мёд, эказакускі, «таўкі-ню», бліны, каўбаскі, сала, травяныя чаі і інш.

Міра ІЎКОВІЧ

зваротная сувязь

Тутэйшыя і не толькі

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухача літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праекты. У суботу і нядзелю ў праграме «Паэтычная раніца» прагучыць радыёкампазіцыя паводле вершаў Васіля Жуковіча. Праграма «Паэзія ХХІ стагоддзя» прапануе творчасць Змітрака Марозава.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку пісьменніка, публіцыста і журналіста Навума

Гальпяровіча з кандыдатам філалагічных навук, літаратурным крытыкам Ірынай Шаўляковай-Баразенка.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі раманаў Людмілы Рублёўскай пра авантуры Пранціша Вырвіча, у «Радыёбібліятэцы» — твора Франсуаза Саган «Крыху сонца ў халоднай вадзе». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя ў вячэрні час прапануюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў.

У межах праграмы «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучаць заключныя

дзе радыёверсіі спектакля Купалаўскага тэатра «Тутэйшыя» паводле п'есы Янкі Купалы. Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра перад мікрафонам чакае першая частка радыёспектакля «Гульня ў джын» паводле Дональда Кобурна.

Штогвечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нясомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Янкі Маўра «ТВТ».

Падрабязны расклад перадач даступны на сайце www.radiokultura.by.

«ЛіМ»-люстэрка

Нацыянальнай бібліятэка Беларусі перадала кнігі пра Беларусь у Лондан у межах дабрачыннай акцыі «Пра Беларусь — беларусам замежжа», паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны». Мэта праекта — садзейнічаць распаўсюджванню інфармацыі пра Беларусь, папулярнага інфармацыйных рэсурсаў, якія адлюстроўваюць багацце яе гісторыка-культурнай і прыроднай спадчыны, а таксама пашырэнню інфармацыйнага ўзаемадзеяння з аб'яднаннямі беларускай дыяспары ў замежных краінах. Англа-беларускаму таварыству ў Лондане былі перададзены творы класікаў беларускай мастацкай літаратуры, а таксама выданні па гісторыі і культуры нашай краіны.

Каадаміі кіравання пры прэзідэнце перамагла ў VI Міжнародным кінафестывалі студэнцкіх фільмаў па дысцыплінах крымінальнага цыкла «Грані следства» імя вядомага вучонага-крыміналіста прафесара Валянціна Карнавухава, перадае БелТА. Усяго ў кінафестывалі прынялі ўдзел больш чым 20 каманд з Беларусі, Расіі, Манголіі і Кітая. Прызёрамі сталі дацэнт кафедры прававога забеспячэння праваахоўнай дзейнасці Віталь Кірвель, старшы выкладчык гэтай жа кафедры Сяргей Старажэнка, студэнт трэцяга курса Яўген Залескі і студэнтка чацвёртага курса спецыяльнасці «Дзяржаўнае кіраванне і права» Карына Сіліванава, а таксама магiстрант завочнай формы атрымання адукацыі Павел Міхееў. Каманда падрыхтавала вучэбны фільм пад назвай «Прад'яўленне для апазнавання». Акрамя першага месца за найлепшы фільм, яны таксама сталі пераможцамі ў намінацыях «За вялікі патэнцыял і кампетэнтнасць» і «За дынамічнасць сюжэта».

Нацыянальны драматычны тэатр Расіі — Александрынскі тэатр у межах анлайн-праекта «Іншая сцэна» сёння і 24 жніўня ўпершыню прадставіць спектакль пра падлеткаў на пляцоўцы мэсэнджэра WhatsApp. Як паведамляе «ИТАР-ТАСС» са спасылкай на тэатр, пастаноўка «Праз гадзіну» — дакументальны сацыяльны форум-тэатр, сеанс давяральной размовы з падлеткамі і не толькі. У аснове спектакля — рэальныя гісторыі.

Культывава мастака Эндзі Уорхала ў новай біяграфічнай стужцы сыграе Джарэд Лета, уладальнік «Оскара» і саліст гурта *Thirty Seconds to Mars*. Пра гэта музыкант і акцёр паведаміў у сваім Instagram-акаўнце. Імя патэнцыяльнага рэжысёра і дата пачатку здымак застаюцца невядомымі. У розны час Эндзі Уорхала на экране ўвасаблялі Дэвід Боўі («Баскія»), Гай Пірс («Я спакусіла Эндзі Уорхала»), Эван Пітэрс («Амерыканская гісторыя жахаў») ды іншыя.

Домік Пятра І у горадзе Ладзейнае Поле ў Ленінградскай вобласці, узнаўленне якога скончыцца ў верасні, стане музеем, перадае «ИТАР-ТАСС». Будуць прадстаўлены прадметы з Цэнтральнага ваенна-марскога музея імя Пятра Вялікага. Домік мяркуюць зрабіць папулярным турыстычным месцам, дзе наведвальнікам будуць раскадваць пра гісторыю Алонецкай верфі. Інтэрактыўныя экспазіцыі, выстаўкі, майстар-класы — тое, што ўжо запланавана да пачатку працы будучага музея. Дарэчы, узнёўленне дома ажаццяўляецца па гістарычных аналагах, бо звестак аб прататыпе не захавалася.

НВО Documentary Films сумесна з Rise Films і Apatow Productions працягуюць над двухсерыйным дакументальным фільмам пра знакамітага стэндап-каміка Джорджа Карліна, гаворыцца ў матэрыяле *Rolling Stone*. Джордж Карлін, які пайшоў з жыцця ў 2008 годзе, быў адным з самых папулярных камедыянтаў свайго часу і застаецца ім дагэтуль. Стужка распавадае пра яго шлях да поспеху і значны ўплыў творцы на цэлыя пакаленні. Рэжысёрамі сталі Джад Апатоу і Майкл Банфілэ. Пра іншыя падрабязнасці праекта, у тым ліку і пра дату выхаду, пакуль не паведамляецца.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

22 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэння Ільі Немагая (1930—2001), графіка.

22 жніўня 60 гадоў спаўняецца Андрэю Задорыну, жывапісцу.

24 жніўня — 115 гадоў з дня нараджэння Аркадзя Мардвілкі (1905—1986), празаіка, нарысіста, перакладчыка.

24 жніўня 80-гадовы юбілей святкуе Анаоль Салатыцкі, скульптар, мастак-афарміцель.

24 жніўня 75-годдзе адзначае Святлана Ніканчык (па мужу Баравік), актрыса.

25 жніўня 55 гадоў спаўняецца Вользе Паўлючэны (Норынай), пісьменніцы.

25 жніўня — 115 гадоў з дня нараджэння Мікалая Лазарава (1905—1980), спевака, заслужанага артыста БССР.

25 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Корбана (1910—1971), паэта, празаіка, сацырыка, байкапісца, заслужанага дзеяча культуры БССР.

25 жніўня 75-гадовы юбілей святкуе Аляксандр Брухацкі, беларускі і рускі акцёр.

26 жніўня — 115 гадоў з дня нараджэння Ніны Стукалінай (1905—1999), беларускай і рускай артысткі балета, педагога, балетмайстра.

26 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Камароўскага (1930—1999), мовазнаўца.

26 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Святланы Клімковіч (1935—2001), драматурга, празаіка, перакладчыка, крытыка.

Міхаіл БАРАЗНА:

«Увесь мастацкі свет — гэта пляцоўка для канкурэнцыі»

У Акадэмію мастацтваў рэдка трапляюць выпадкова. Такого меркавання прытрымліваецца рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, кандыдат мастацтвазнаўства, прафесар, фотамастак і публіцыст Міхаіл Баразна. Ён — выпускнік мастацка-прамысловага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута і на працягу ўжо 28 гадоў працуе ў творчай ВНУ. Да ўвагі чытачоў «ЛіМа» — развагі Міхаіла Баразны пра ролю педагога, падыход да працы і найскладанейшую задачу мастака.

Традыцыйнае і актуальнае

— Сёлета ўступная кампанія прайшла, спасылаючыся на бюракратычны выраз, «у штатным парадку». Былі пэўныя змены ў арганізацыі ўступных экзаменаў, што выклікала неабходнасцю выканання сацыяльнай дыстанцыі. Так, паміж абітурыентамі на некалькіх спецыяльнасцях, дзе прадугледжаны пісьмовыя работы альбо работы мастакоў, была большая адлегласць, чым заўжды. Заданняў не паменшала ў адрозненне ад некаторых суседніх краін. Дарэчы, Акадэмія мастацтваў — адна з нямногіх устаноў у Беларусі, дзе семестравыя іспыты праходзяць пры адчыненых дзвярах, таму кожны можа ўсё гэта пабачыць.

Пра сярэдні конкурс казаць яшчэ рана, але, упэўнены, што ён не ніжэйшы за конкурс мінулых гадоў. Зніжэння не адбылося і не магло адбыцца, бо людзі, якія прыходзяць да нас, робяць свядомы выбар. Дый Беларусь багатая на здольных людзей — на асабліва нашай зямлі нараджаюцца таленты нішто не паўплывае. Між тым сёлета апеляцый стала, мабыць, меней. Часта маладыя людзі імкнуцца атрымаць кансультацыю, а ў камісію па апеляцыях уваходзяць знакамітыя творцы, прафесіяналы, якія не адно дзесяцігоддзе працуюць у акадэміі. Гэтыя асобы не ўваходзяць у склад экзаменацыйных камісій, але, маючы вялікі прафесійны досвед, могуць пракаансультаваць такім чынам, што чалавек атрымлівае арыенцір, стратэгію на наступны год.

Увогуле ж, эпідэміялагічная сітуацыя не істотна паўплывала на адукацыйны працэс. Паспрабуйце нашаму студэнту забараніць ляпіць, рэзаць, клеіць,

Фота з асабістага архіва Міхаіла Баразны.

Гэта тычыцца ўсяго: і кіно, і тэлебачання, і выяўленчага мастацтва, і архітэктуры, і дызайну. Але ж ніхто не пойдзе да лекара, які не мае прафесійнага досведу. Хаця мне вельмі падабаецца кіно, знятае, напрыклад, на смартфон. На занятках жа люблю распавядаць пра палароідныя фотаздымкі Андрэя Таркоўскага. Але свае знакамітыя стужкі ён, вядома, здымаў пры дапамозе іншых інструментаў.

Як выкладчык я абапіраюся і на інтуіцыю, і на вопыт, і нават на ўдачу. Разам з тым педагог Акадэміі мастацтваў павінен валодаць ведамі ў сферы індывідуальнай і сацыяльнай псіхалогіі, ведаць асновы класічнай і сучаснай філасофіі і, безумоўна, эстэтыкі і паэтыкі. Трэба

разумець і тое, што адбываецца ў літаратурным жыцці. Не апошняю ролю іграе жыццёвы вопыт: пазітыўны, негатыўны, які заўгодна. Безумоўна, неабходны веды ў сферы эграномікі зрокавага ўспрымання. У нас хапае і маладых кадраў, і ўжо зорных творцаў. Сярод іх — Ігар Салаўёў, Уладзімір Зінкевіч, Валерый Славук, Уладзімір Мішчанчук... Усіх не пералічыш. Трэба ведаць, якія дыялогі паміж выкладчыкамі і студэнтамі адбываюцца ў нашых аўдыторыях! Гэта сумесная інтэлектуальная праца, вельмі тонкая, некрыклівая, часам незаўважная. Я дапускаю, што дыялогі не заўсёды могуць быць выключна лагоднымі, але заўжды разважаем пра лепшае. Менавіта таму і нараджаюцца

такія яркія зоркі, як, напрыклад, Канстанцін Касцючэнка, які зрабіў манумент «Брама памяці» на тэрыторыі мемарыяльнага комплексу «Трасцянец». Мы выходзім чалавека, які, маючы дыплом акадэміі, здольны на такія творчыя подзвігі.

Заўважу, што ў мяне былі найвыдатнейшыя педагогі. Магу пералічыць усіх, нават тых, з якімі ў гады студэнцтва былі пэўныя непаразуменні. Успамінаю Леніну Міронаву, Міхася Будаева, Анатоля Занеўскага, Міхася Раманюка... Апошні значна паўплываў на маю схільнасць да навуковай дзейнасці і на жыццё ўвогуле. Добра памятаю шматгадзінныя размовы з Уладзімірам Конанам не толькі ў акадэміі, але і па-за яе сценамі. Акадэмія мастацтваў заўсёды адрознівалася тым, што выпадаваў была наўпрост выпадковасцю: калі людзі траплялі сюды выпадкова, то надоўга не заставаліся. Магчыма, таму многія выкладчыкі сталі маімі настаўнікамі.

І, мне здаецца, сутнасць адносінаў студэнта і выкладчыка за дзесяцігоддзі ніяк не змянілася, хай сабе сталі менш гаварыць пра каларыстычнасць і больш пра канцэптуальнасць у жывапісе.

Кіраванне як творчы саўдзел

— У мяне такое адчуванне, што я прыйшоў сюды працаваць калі не ўчора, дык пазаўчора, няхай барада і стала сівая (Смяецца.). Акадэмія мастацтваў — гэта ў пэўнай ступені вытворчасць, фабрыка ці завод... Гледачу часам здаецца, што тыя ж мастакі — нейкія гультаі, якія сядзяць на тронах з пэндзлікам і кубкам кавы ды ад ляноты нешта малююць. Але не кожны разумее, якая гэта каласальная, у тым ліку фізічная, праца. Большасць бачыць толькі вынік у музейным інтэр'еры. Працэс кіравання гэтай фабрыкай — толькі саўдзел у адукацыйным, творчым, кадравым працэсе. Апошнім часам на пасады загадчыка кафедры, дэкана прыйшлі даволі маладыя людзі. Напрыклад, дэканам мастацкага факультэта стала кандыдат навук Ганна Конанава, якая скончыла акадэмію зусім нядаўна. Важным лічу інтэграцыю ў працэс навучання і творчай дзейнасці пытанняў праблем сучаснага мастацтва. У нас створаны студэнцкі цэнтр сучаснага мастацтва «Alla prima», які прадставіў шмат творчых акцый, выставак, у тым ліку ў Дрэздэнскай і ў Віленскай акадэміях мастацтваў. Апафеозам летася стала выстаўка «Стужка часу» ў Палацы нацыі у Жэневе — рэтраспекцыя работ студэнтаў і выкладчыкаў. На дадзены момант гэта, магчыма, адна з найвышэйшых ступеней міжнароднага прызнання акадэміі.

Не магу сказаць, які я кіраўнік — кансерватар ці рэфарматар, бо кожныя пяць хвілін адчуваю сябе паронаму. Усё ў залежнасці ад абставін, і гэта найбольш аптымальны кіраўніцкі метады. Мае падначаленыя маюць каласальнае грамадскае прызнанне: яны народныя мастакі, заслужаныя дзеячы мастацтваў, лаўрэаты дзяржаўных прэмій, хоць у мяне таксама ёсць пэўныя ўзнагароды і статус у творчым грамадстве. Трэба дзякаваць лёсу, што ёсць магчымасць параіцца, калі гэта неабходна. Бо кожны — творца, з характрам, з амбіцыямі, і з гэтым трэба лічыцца. Такую асаблівасць творчага асяродка трэба выкарыстоўваць на карысць самога творчага асяродка. Але не буду казаць, што ўсё ўдаецца.

Зрабіць і даказаць

— Увесь мастацкі свет — пляцоўка для канкурэнцыі, да таго ж вельмі жорсткая. На мой погляд, творцы павінны выходзіць з выставачных залаў. Мастакі павінны імкнуцца быць калі не ў лідарах, то ў першых шэрагах працэсаў, звязаных з тымі ж сацыяльнымі сеткамі. Не магу гэтага патрабаваць, тым больш ад выкладчыкаў, якім за 70, але што тычыцца большасці педагогаў і студэнтаў, то яны актыўныя карыстальнікі і ўдзельнікі творчых праектаў у Instagram і Facebook. Не скажу, што новыя сродкі нешта надта змяняюць у гэтым кірунку — маю на ўвазе афармленне інтэр'ераў, напрыклад, анкалагічных цэнтраў, што мы зрабілі за нашы сродкі.

Але мастак, рэжысёр, акцёр павінен быць аспярожым у выказваннях. Бо творчая суполка — асяродак не толькі канкурэнцыйны, але і эмацыянальны. У свеце мастацтва любая крыўда можа нанесці шкоду, часам большую, чым калі яна наўмысная. З вопыту скажу, што перажыванні творчага чалавека могуць прывесці да катастрофічнага выніку. Варта задумацца, дзеля чаго ты нешта прамаўляеш. Інтэрпрэтацыя — таксама негатыўная ўласцівасць медыйнага асяродка. Нам трэба паважаць выбар аўтара і яго бачанне свету. Тут толькі адно правіла: вандалізм трэба ўспрымаць як вандалізм, а мастацтва — як мастацтва.

Для мяне мастацтва — свет цеплыні і добра. Гэта не азначае, што ў катэгорыю мастацкасці ўваходзіць толькі прыемнае для вока. Усё роўна ёсць рацыянальны ды ірацыянальны свет, якія сутыкаюцца і ў гэтай сферы. Рацыянальныя крытэрыі больш важныя для экспертнай ацэнкі. Разам з тым самыя магутныя ацэнкі — з ірацыянальнага свету. Старэйшыя супрацоўнікі распавядалі: калі ў 1939 годзе перавезлі крыж Ёфрасіні Пацацкай у Магілёў і паклалі ў пакой-сейф цяперашняга музея П. Масленікава, то людзі, якія праходзілі міма, нягледзячы на зачыненыя дзверы, падалі на калені. Пастаўце некалькі чалавек перад Джакондай, незалежна ад назапашаных ведаў пра мастацтва, іх эмацыянальнае ўражанне будзе амаль аднолькавае.

Ёсць адно выказванне: мастацтва — гэта тое, што робіць мастак, толькі трэба даказаць, што ты мастак. Зрабіць гэта — найскладанейшая задача.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Заняткі мастакоў. 50-я гады мінулага стагоддзя.

фарбаваць, маляваць, танчыць, спяваць... Я не ведаю такую сілу, якая магла б перашкодзіць ці перавесці гэта ў ненатуральную для мастацтва форму. Сёлета адзінае змяненне: мастакі не праходзілі практыку па-за межамі Мінска, але не думаю, што мы нешта згубілі. Між тым практыка ў тэатрах і тэлевізійных кампаніях перанесена на больш позні, чым звычайна, перыяд — верасень.

Інтуіцыя, вопыт, удача

— Выкладчык не толькі носьбіт ведаў і навыкаў. Няхай у сям'і бывае рознае, але педагогі Акадэміі мастацтваў — высокамаральныя асобы з каласальным вопытам і статусам у мастацкім жыцці. Яны заўсёды былі і застаюцца маякамі. На іх акадэмія і трымаецца. Сёння вельмі шмат дыскусій пра тое, ці павінен сучасны дзеяч мастацтва быць рамеснікам або інтуітыўным творцам.

Фота з сайта bdam.by.

з загашнікаў маёй памяці

Моўнабагаты і характарны

Вячаслаў Адамчык... Асоба складаная, цікавая, моцна ўзбагачаная розным жыццёвым вопытам, крытычна настроеная да многіх аспектаў неадназначнага пры любых абставінах жыцця, у тым ліку творчага. Аднак жа асоба.

Мы з Вячаславам Уладзіміравічам сышліся неяк непрыкметна і нязмушана. Мо таму, што абодва заходнікі, «западэнцы», як часам жартаваў ён: я з Нясвіжчыны, ён — з тадышняга Навагрудскага павета. Пры ўсім яго напорыстым характары часта мы размаўлялі на самыя розныя тэмы на роўных. Са спрэчкамі, нязгодай, паразуменнем, адстойваннем сваіх думак і поглядаў, прызнаннем праваты другога спрэчнага боку. Гаворкі маглі ўзнікаць часта зусім нечакана, часам проста на вуліцы, нібыта на адно-два словы, і непрыкметна доўжыліся паўгадзіны, а то і цэлую гадзіну. Часам, калі гэта было каля «Цэнтральнай» кнігарні, што на галоўным праспекце Мінска, ён запрашаў зазірнуць на яго кватэру, якая была зусім блізка, на чаёк ці на нешта іншае, што даспадобы. Але, на жаль, ні разу гэткай сустрэча, хоць бы адна, не адбылася: я не адважваўся, адкладваў да лепшага часу, які, на жаль, не наступіў.

А яшчэ, здавалася мне, Вячаслаў Уладзіміравіч быў чулівай асобай, болейвы парог у яго быў невысокі. Часам, распавядаючы пра нейкую балючую справу, не толькі змяняўся голас, але здавалася, што з яго вачэй вось-вось пырснуць слёзы.

Не парывалі мы сувязяў і тады, калі я працаваў за мяжой: спачатку Генеральным консулам Беларусі ў польскім Гданьску, а пасля першым беларускім паслом у Румыніі. Гаворкі былі падчас майго водпуску, які я заўсёды праводзіў у Мінску. Часам мы ліставаліся. Сёе-тое з таго часу захавалася ў маім архіве. Я ж копіі сваіх лістоў не маю, паспадываўся на памяць, але яна падвяла — не памятаю іх. Адно толькі магу прыгадаць, што ў 1999 годзе зрабіў кароткі запіс у сваім дзённым-нядзённым — а так, кароткіх нататках-запісах, аб некаторых падзеях: «Чытаю дзённікавыя запісы Вячаслава Адамчыка. Гэтая вясень наогул багатая на дзённікі і спавядальную літаратуру: прачытаў таўшчэзны том Івана Шамякіна «На апошнім перагоне», яго маладосцеўскую «Слаўся, Марыя!», Уладзіміра Ліпскага «Мама». Але ў Адамчыка больш густа замешана мова, гэтулькі нашых заходнебеларускіх слоў, што ажно зайздросна».

Падахвочаны, пачаў прыгадваць і нашы баярска-хутарскія словы. Пачаў запісваць — за адзін прысест запісалася некалькі дзясяткаў. І гэта сталася пачаткам маёй даволі аб’ёмнай працы, якую працягваю і дагэтуль, — стварэннем моўнай памяці: «Мова маці маёй...». Запісваю тры словы, сказы, выразы, якія бытавалі на нашым хутары Язавец,

Вячаслаў Адамчык. Вёска Варакомшчына. 1980 г.

у вёсцы Баяры, што ў Нясвіжскім раёне, якімі звыкла карысталіся мае землякі. Прызнаюся, сабралася ўжо на добрую кнігу. А памяць усё пакідвае і падкідвае новыя. Так што я мушу сказаць «Дзякуй!» Вячаславу Уладзіміравічу за такую нязвычайную агітацыю мяне, заахвочванне да моўна-зберагальнай працы.

Лісты Вячаслаў Уладзіміравіч дасылаў авіяпоштай непасрэдна ў Бухарэст. Марак на канверце было ажно на 86 тысяч тадышніх рублёў. Мой адрас пазначаў такім чынам: імя і прозвішча па-беларуску, адрас па-румынску. Свой адрас пісаў выключна на беларускай мове. Почырк у яго быў на дзіва выразны і каліграфічны. Калі нейкае напісанае ім слова не падабалася, закрэсліваў (вельмі акуратна) і зверху пісаў патрэбнае. Вось адзін з яго лістоў за 1999 год.

«Велешаноўны спадар амбасадар, дарагі Анатоль!

Дзякую, што ў далёкім, прыгожым Бухарэсце — у мяне калісьці меўся шыкоўны фотаальбом гэтага старажытнага, унікальнага горада — вы не забыліся згадаць маё імя і разгарнуць некалькі старонак з маёй кніжкі, якую я ўжо не магу пахваліцца, бачачы столькі агрэху і недаравальнай недапрацаванасці. Іншы раз проста недасягае, можа, не столькі здольнасцей, колькі цяроплівай працавітасці. Добрая проза — гэта не размах пярэ, а ўпартасць шуканне належнага слова. Цяроплівае і нястомнае. Але вернемся да Румыніі.

Вядома, па адным фотаальбоме ўявіць усю краіну цяжка. Але колькі гадоў таму я адпачываў у Малдове — своеасаблівым, багатым краі — сярод шчырых, спагадлівых людзей.

Старэйшыя кабеты не ведалі рускай мовы. Аднак мяне ці прымалі за малдаваніна, ці думалі, што я ведаю румынскую мову, бо ўсюды і заўсёды гаварылі са мною па-румынску. Не забудуся, як пажылая жанчына, прайшоўшы са мною вуліцаю доўгага сяла (там была цэрква), распавядала пра сваю бяду і клопат — гэта можна было зразумець па жэстах і міміцы. Я намагаўся перабіць яе рускім словам, але яна адно здзіўлена падымала свае выцвілыя вочы і гаварыла далей па-румынску. Якімі нарэшце прыязнымі людзьмі мы з ёю рассталіся. Няхай беражэ яе Бог!

А колькі песняў я там пачуў, калі на дачы ў малдаўскага літаратара, у яго вінным скляпку, мы слухалі белавадосага, з блакітнымі вачыма і гучнаю гітараю маладога дакійца.

Як памятка аб незабыўнай Малдове з яе ўраджайнаю

тлустаю зямлёю, крутымі ярамі і лабатымі пагоркамі вінаграднікамі, маладым вінном і чародкамі прыгожых шчыглоў на распушаным асоце ў мяне на дачы закрасавалі дзве яблынькі і дзве слівы.

Добра зробіш, шаноўны Анатоль, калі сваю памятку аб Бухарэсце замацуеш кароткімі запісамі ў кішанковым бланце. Светлая памяць заўсёды і надзейна фіксуецца самым скупым запісам у бланце.

Велешаноўны Анатоль, ты кажаш: «Вы дома, вы разам». Праўдзіва так, праўдзіва — не. Альбо, як казалі б кабеты з-пад Наваградка (чуў на аўтавакзалі): «Мога так, мога — не». Плынеш іншы раз у натоўпе да эскалатара метро, як рыбка ў касяку

малькоў, і адчуваеш, які ты, зрэшты, самотны. І слова наўкруга чужое і, як заўсёды, злосна-нахабнае. І слёзы на вачах, і адчай у сэрцы...

Акрыяеш душою хіба дома за сталом, узяўшы пяро і пусціўшыся ў радаснае падарожжа ўспамінаў. Дарога твая бяжыць да замшэлых валуноў на родным полі, боханістых пагоркаў, завешаных таемнаю сінечаю, да матчынага слова, што ўжо збічавана нявераю і пагардаю...

Так вось... З майго пісьмовага стала, як са стапеляў, сплылі ў бяскрайняе мора пошуку свайго чытача тры апавяданні: «Прылёт кажана» (часопіс «Arche»), «Смерць на парозе» (часопіс «Полымя»), навела пра каня (зноў «Arche»).

Вайна і пасляваенныя гады. Час агню, мору, забойства. З жахам успамінаю расказ гарадзішчанскага сакратара, як у цэнтры Нясвіжа, на пляцы, колькі дзён ляжалі пяць ці шэсць забітых акаўцаў. Для страху, вядома. Каб іншым непанадна было.

Можа, калі напішацца і пра гэта. Наша ж проза як толькі магла, так намагалася абысці драматычныя падзеі. Вайну малявалі толькі адною фарбаю. А вялікі граф Лёвушка змушаў сябе пісаць, як ён казаў, у змешаным.

Але — усяго найлепшага. З павагаю Вяч. Адамчык.

30 кастрычніка 1999 года.

Мінск».

Яшчэ адзін ліст, крыху пазнейшы.

«Велешаноўны спадар Анатоль!

Праз карункі вашых іерогліфаў ледзьве даходзіў да сэнсу вашага ліста. Але дзякую вам за ваш патаемны і наразгаданы ліст. Бо ўсё ж зразумеў, што вёска Баяры, якая стаяла на мяжы радзівілаўскіх уладанняў, дзе звычайна панцёрную (ахоўную, вартаўнічую) службу выконвалі крымчакі, з’яўлялася вёскаю, з якіх выходзілі Багдановічы, Міцкевічы, Багушэвічы, Адамовічы, Зарэцкія... і нават Адамчыкі (Шайбакі). Да такое высновы я прыйшоў, прачытаўшы дакументы магнацкіх уладанняў з мястэчка Цімкавічы, адкуль паходзіў род Мікалая Карлавіча Раманоўскага (Кузьмы Чорнага).

Успомнілася вёска Арда з каталіцкім касцёлам пасярод яе (ахрышчанымі татарамі) і найсьвятлейшаю беларускаю моваю. Вось бы кніжыцу пра іх, беларускіх татару-католікаў. У Клецкім раёне я бываў у 1959-м годзе, абышоўшы пеша тамтэйшыя вёскі. Нізкі паклон тваёй радзівілаўска-беларускай зямлі.

З павагаю Вяч. Адамчык.

26.02.2000».

О, як шмат яшчэ мог бы ён зрабіць і напісаць, калі б шчодры Бог дараваў яму працяг творчых і плённых дзён і гадоў. Але і тое, што зроблена, неаспрэчна сведчыць пра высокі і непаўторны палёт таленту над сваёй любімай зямлёй, адрывацца ад якой ён не хацеў і не ўмеў.

Анатоль БУТЭВІЧ
Фота з сямейнага архіва
Адама Глобуса

Алесь Рызанаў і Вячаслаў Адамчык.

Блуканне ў каменнагалоссі

Тонкае адчуванне менавіта лексічных адзінак мовы, а не фраз ці сказаў — рыса, якая адрознівае добрага паэта ад добрага празаіка (і тым больш добрага паэта — ад кепскага). Паэт у сваіх творах працуе не столькі з абалонкай рэчаіснасці, колькі з яе знакавымі статутамі, пэўным зыходным кодам, таму кожны паэтычны тэкст (у ідэале) мае патэнцыял не толькі да ўздзеяння на навакольны свет і яго будучыню, але і да рэдагавання ўжо засвоеных гістарычных і побытавых пластоў.

Рысы ж, якімі прасякнута леташняя кніга Аляксандра Паршанкова «Зёрна в камне», наводзяць на думку аб рашэнні не паэтычных, а хутчэй асабіста-чалавечых задач. У аўтара ёсць пэўныя погляды на жыццё, характэрныя захапленні, падставы для ўнутраных узрушэнняў, але адзіная стратэгія, якая выкарыстоўваецца для апрацоўкі паэтычнай сыравіны, гэта рэфлексіўнае дубліраванне (калі не зважаць на рыфмарытмічныя каркасы, існаванне якіх настолькі базавая з’ява, што часам толькі перашкаджае данясенню зыходных думак).

Інтрыга, у стан якой паэт уводзіць чытача аднымі толькі назвамі сваіх твораў, вельмі хутка падчас пераходаў ад верша да верша ператвараецца ў антыінтэрыгу, бо, як у гісторыі, у якой хлопчык крычаў «ваўкі!», за называннем амаль ніколі не

стаіць фізічных (ці, што для паэзіі дапушчальна, хаця б метафізічных) аб’ектаў. І ў выпадку з тэкстамі Аляксандра можа стацца так, што справа не ў адсутнасці ваўкоў, а ў прысутнасці чагосьці іншага, але з пераблытаным імем.

Блытаніна ў першую чаргу датычыцца найбуйнейшай тэмы ў кнізе (калі і не ў колькаснай прадстаўленасці, то хаця б у велічыні аўтарскага энергетычнага ўкладу): тэмы горада. І гаворка тут не столькі пра нейкія прасякнутыя чалавечым розумам і гісторыяй згуртаванні будынкаў, колькі пра манахромныя натурфіласофскія дэкарацыі да аўтарскіх вандровак ‘з’ ці ‘ў’ самога сябе. І вялікая роля ў гэтай натурфіласофскай карціне адведзена каменю — асноўнаму будаўнічаму складніку нямых і нерухомых гарадскіх жыхароў, які цалкам заслугоўвае сваё месца на вокладцы кнігі. Што дакладна ўносіць у гэтую тэму пэўную ўнутраную сумятню, дык гэта ўсё тая ж тэкставая адносіны паміж чалавечым і паэтычным. Назвы задаюць досыць абстрактным у сваіх апісаннях вершам тапанімічны імпульс, які часцей за ўсё не атрымлівае належнага працягу, але разам з тым і абстрактнасць гэтая не метафізічна-думкавая, а побытава-рэфлексіўная, што, зноў жа, гаворыць аб яе чалавечай прыродзе. Атрымліваецца, што пры адсутнасці пазітыўнай

паэтычнасці абедзве мінус-паэтычнасці канфіктуюць паміж сабой, а гэта ў сваю чаргу пакідае ад запрактаваных апавядальных маналітаў дробны вершаваны шчэбен.

Увогуле, калі размаўляць пра непарыўную эга-лінію кнігі, можна адзначыць, які неспрыяна аўтарэфектыўны характар ёй надае паэт. І калі ў поўнай сцёртасці паміж асобай аўтара і лірычным героем нічога крымінальнага няма, вялікія пытанні выклікаюць тым моманты, падчас якіх Паршанкоў асэнсоўвае сябе як непасрэдна носьбіта паэтычнага таленту. Цяжка казаць, ці разумее сам аўтар, колькі з пералічаных у кнізе прыкмет паэтычнасці яго ўласныя (і ці ёсць яны ўвогуле). Але калі раптам атрымаецца так,

што істотная частка джэнтльменскага набору маладога паэта кроў ад крыві аўтарская, застанецца толькі паспачуваць яго становішчу запознаега паэтычнага дэсанта, у рэчмышку якога толькі картонныя музы, неабгрунтаваны высокаштыльны пафас ды іншыя байранічныя дэмані.

Неадназначнасці вакол пазіцыянавання аўтара дадае і выключна моўны аспект. І разам з гэтым надыходзіць час спытацца: свядомасць вызначае мову ці ўсё ж наадварот? І ў выпадку з Аляксандрам менавіта пласты аднекуль засвоенай мовы вызначаюць аўтарскую свядомасць: расцягнутыя ці сплясканыя канцы слоў, іх састарэлыя формы і іншыя стылістычныя дысанансы — усё гэта сведчыць пра тое, што замест жывой сучаснай мовы паэт узяў сабе ў настаўнікі кнігі ці то шматстагоддзевай даўніны, ці то іх паслядоўнікаў. І калі за кошт адпаведнага тону / кантэксту / дыстанцыі нават такі моўны матэрыял пры жаданні можна зрабіць складнікам сучасных твораў, за Паршанковым неабходных для гэтага ментальных і карысна рэфлексіўных практык, зыходзячы з агульнага тону кнігі, не назіраецца.

Аналагічнай у сваёй бездакорнай сур’ёзнасці паўстае і важная для аўтара рэлігійная тэма. Некаторыя найбольш вядомыя хрысціянскія сюжэты ўсплываюць на пачатку кнігі, але

паступова звярты да боскіх сіл ператвараюцца ў агульнамістычныя матывы, становячыся ў адзін рад з музамі і натхненнем і гэтым самым, за кошт такіх дыялогаў, выконваючы функцыю вылучэння аўтара з ліку звычайных смяротных у нейкую вышэйшую касту.

Ліга маладых галасоў, да якой належыць Аляксандр Паршанкоў, не толькі збольшага прытрымліваецца адзінай эстэтычна-ідэалагічнай парадыхмы, але і нязменна прадстаўляе сваіх аўтараў у стане протапаэтычнасці і дагалоснасці. У паэтаў гэтай серыі лёгка могуць прагледжвацца індывідуальна-чалавечыя рысы, але менавіта паэтычнага голасу ні на што, акрамя прамой канстатацыі сваіх асаблівасцей, звычайна не хапае. Таму, нягледзячы на тое, што гэта ўжо другая кніга аўтара, яе ўзровень, на мой погляд, пакуль што не дацягвае нават да цвёрдага дэбюту, хаця і дае добра пабачыць, у якім тэматычным кірунку адбудзецца сапраўдны дэбют. Ёсць такія стары выраз: як карабель назавеш, так ён і паплыве. Па частцы матывацыі выраз добры, але ў сучасным свеце, поўным сімулякраў (то-бок назваў без караблёў), трэба мець на ўвазе, што заўсёды можна апынуцца ў становішчы, калі людзей раздражніць не крык «ваўкі!», а занадта гучная ў сваёй прэтэнцыёзнасці цішыня.

Данііл ЛЫСЕНКА

Праменьчык сонца Віктара Шымука

«Чалавечая душа — праменьчык сонца» — так называецца кніга найлепшых твораў паэта і празаіка Віктара Шымука (1933—1998), які быў родам з вёскі Змяёўцы Дзятлаўскага раёна. Кнігу падрыхтавала і выдала дачка Віктара Шымука Таццяна. Кніга пабачыла свет у мінскай выдавецтве Зміцера Коласа.

Шчыра кажучы, мяне заўсёды радуе, калі сёння дзеці альбо ўнукі не забываюць сваіх бацькоў ці дзядоў-пісьменнікаў, якія некалі жылі на нашай зямлі, пісалі, друкаваліся. Вершы і апавяданні гучалі па радыё і з экранай тэлевізараў. Час не стаіць на месцы. Многія творчыя асобы даўно сышлі ў нябыт, але засталіся іх творы, якія дзесяцігоддзямі не перадаюцца і не друкуюцца. І гэтая адказнасць у першую чаргу кладзецца на родных, хто павінен вяртаць літаратурную спадчыну сваіх блізкіх таленавітых людзей з небыцця. І прыклад гэтаму — Таццяна Шымук, якая за ўласны кошт выдала літаратурную спадчыну бацькі.

«Чалавечая душа — праменьчык сонца» — ладны на 433 старонках том. Ён пачынаецца з вершаў дзіцячай кніжачкі «Мы вясне дапамагалі», якую аўтар трымаў у руках яшчэ ў 1962 годзе. Шчырыя, лагодныя вершы лёгка чытаюцца і запамінаюцца. І цяпер яны не страцілі сваёй пацешнасці і мілагучнасці:

*Ходзіць бусел па балоце,
Жаб ён ловіць у чароце,
А то квакаюць, крычаць,
Не даюць Ірынцы спаць.*

У 1964 годзе Віктар Шымук выдаў цудоўную кніжку «Дочки сіняга Нёмана», якая складаецца з вершаў-прывітанняў рачулкам-прытокам славаўтай ракі Нёман: Лоша, Тур’я, Уша, Беразіна, Чапулька, Дзітва, Моўчадзь, Лебяды, Шчара, Ельня, Рось, Свіслач, Турчанка, Котра, Чорная Ганьча. Віктар Шымук планаваў нават перавыдаць гэты зборнік з новымі

вершамі. Складальніца кнігі ўключыла і вершы, якія не трапілі ў кніжачку «Дочки сіняга Нёмана». А гэта радкі пра Івенку, Дзятлаўку, Вязяўку, Сулу, Зазульку, Жацераўку і Пад’яварку.

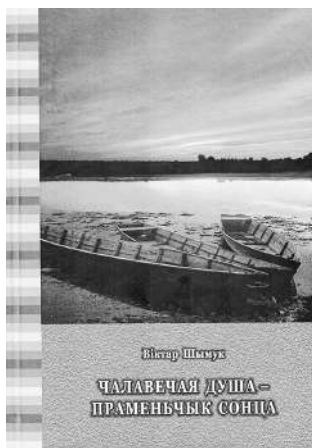
Далей у аднатомніку надрукаваны вершы паэта з кніг «Свіцязянскія хвалі», «Світанне», «Святло красавіцкіх бяроз», «Спелы жнівень». Тэматыка вершаў разнастайная: ад людзей працы і подзвігу да ўнутранага свету сучасніка, прыроды роднага краю. Лірызм многіх вершаў прыцягваў увагу кампазітараў, якія напісалі шмат песень на яго словы.

Добра чытаюцца і сёння вянок санетаў «Хлеб», паэмы «Каля Броннай гары» пра партызана Міколу Гойшыка і паэма, прысвечаная Максіму Багдановічу, «Сцежкі паэта».

Шмат паэтычных радкоў Віктар Шымук прывязіў роднай Дзятлаўшчыне. Гэта адзіны паэт, які так шчыра апеў Дзятлаўскі край і яго людзей, прыроду, падзеі. У шматлікіх строфах знайшлі прытулак пяхотныя і гордыя, шчырыя і зманлівыя, суцэльныя і бунтоўныя, вольныя, са звонкімі ўсплёскамі радасці і самотнымі перакатамі журбы непаўторныя мелодыі паэтавай душы, які любіў малую радзіму і тут, на гарадскіх могілках Дзятлава, знайшоў апошні спацын. Светла, лёгка і проста пісаў паэт пра вёскі, рэчкі і людзей дзятлаўскай зямлі. Вось некалькі строф:

*Чутны над хатамі
Песні вясельныя.
Мы родам з Дзятлава
І з Наваельні.*

*Мая Дзятлаўка-рэчка,
Мілы сэріу куток.
Рад я нашай сустрэчы.
Добры дзень, ручаёк!*

*За ракой, за Маўчадкай,
Дзе ласы і лугі, —
Наша родная хатка,
Мой куток дарагі...*

Любіў пісаць Віктар Шымук гумарыстычныя творы. Друкаваў іх у газетах «Звязда», «Літаратура і мастацтва», у «Сельскай газеце», у часопісе «Вожык». А ў 1983 годзе выйшла з друку яго кніжка гумарыстычных твораў «Ад хаты да хаты...». Гумарыстычныя творы ўвайшлі і ў новую кнігу аўтара. А такія радкі запамінаюцца адразу:

*— І што ты тут
Разлѣгся на зямлі?
— Ўзяў вась на траіх
А двое — не прыйшлі...*

Асобнае месца ў кнізе Віктара Шымука займае проза, нарысы, прысвечаныя вайне. Але з вялікай радасцю і захапленнем чытаюцца сёння яго жыццёвыя навалы, якія некалі друкаваліся ў часопісе «Малодосць». Асабліва яны цікавыя тым, хто ведаў, пра каго згадвае аўтар. Пачынаюцца жыццёвыя гісторыі з навалы «Каб

выйшла раёнка...». Аўтар адзначае: «Свой працоўны шлях я пачынаў у Дзятлаве, на Гродзеншчыне, у раённай газеце «За новую вёску». Гэта быў 1949 год. Газета выходзіла двухпалоскай, тыражом тысячу экзэмпляраў. Штат рэдакцыі складаўся з трох чалавек. Рэдактарам працаваў Рыгор Баярын, адказным сакратаром — я, бухгалтарам — Віктар Лябецкі.

Першы час памяшканне пад рэдакцыю было не вельмі падрыхтаванае, друкавалі газету пры лямпе, на «амерыканцы». Гэта такая машына, якую трэба было круціць за ручку, як у сячкарні. Друкавалі спачатку на адным баку аркуша паперы, а потым — на другім.

Сто экзэмпляраў пракручваў рэдактар, сто — я, сто — бухгалтар. Потым зноў мяняліся. Лісты ў машыну падавала работніца друкарні Каця Бараненка. І так — пакуль не заканчвалі друкаваць увесь тыраж. Пасля, узяўшы ўвесь выпуск пад паху, я нёс газету на пошту, у аддзел «Саюздруку», якім у той час кіравала Вольга Родзіна...».

Ёсць успамін у кнізе і пра родную вёску Змяёўцы. З вялікай любоўю, пяхотай і светласцю аўтар прыгадвае дзядзьку Рафала — адзінокага вясковага бабыля, Фабіянаву гару, Міхася Пацэлю, які прадаваў у Наваельні яблыкі, і іншых землякоў і родных мясціны.

Змешчаны ў кнізе і некалькі згадак пра Віктара Шымука. Гэта ўспаміны пісьменніка Васіля Макарэвіча і журналіста «Беларускай нівы» Віктара Леганькова. «У творчым здабытку Віктара Шымука маюцца сапраўдныя паэтычныя знаходкі і адкрыцці... У паставе і паводзінах Віктара Шымука мелася нешта шляхетнае, выкшталцонае... Ён меў прыроджаны талент гумарыста...» — такімі эпітэтамі надзяліў Васіль Макарэвіч пісьменніка з Дзятлаўшчыны. А кніга «Чалавечая душа — праменьчык сонца» — даніна яго светлай памяці.

Сяргей ЧЫГРЫН

На пакручастым серпанціне жыцця

Чалавечае жыццё — таямнічы суплёт супадзенняў і нечаканасцей, спадзяванняў і расчараванняў, кахання і нянавісці, распачы і надзеі... Таму часам здаецца, што наша быццё — хаос, непаслядоўны і няўцямны ў сваёй стыхійнасці і неўтаймаванасці.

Задача ж пісьменніка — выснаваць са знешняга бязладдзя сэнс, упарадкаваць ланцужок падзей, знайсці «агульную мову» з чытачом. Менавіта чалавечыя лёсы ва ўсёй іх разнастайнасці — аснова прозы Веры Лойкі, у якой напрыканцы мінулага года выйшаў зборнік апавяданняў і эсэ «Апошні першы снег» (Мінск, «Кнігазбор», серыя «Кнігарня пісьменніка»). Нягледзячы на тое, што кніга дэбютная, навідавоку выверанасць стылю, дакладнасць думкі, шчырасць пачуцця. І нядзіўна: значная частка жыцця Веры Лойкі звязана са словам. Атрымаўшы першую адукацыю ў Мінскім фінансаво-эканамічным тэхнікуме, пасля яна вучылася ў Літаратурным інстытуце імя М. Горкага ў Маскве, працавала на кінастудыі «Беларусьфільм», у Доме літаратара, на Беларускім радыё, у часопісе «Роднае слова».

Акрамя таго, спадарыня Вера — жонка славутага айчыннага паэта і крытыка Леаніда Галубовіча. Гэта пра яе калісьці занатаваў ён у «Зацемках з левай кішэні»: «Жонка мая ў дзявоцтве вучылася ў Літаратурным інстытуце і пісала не зусім благія вершы. Аднак выйшла замуж, закінула гэты занятак і стала зусім неблагой жонкай і надзіва прыстойнай жанчынай». Як бачым (не скідваючы з рахункаў уласціваю ЛеГалу інтэлектуальную іронію), занятак свой яна зусім не закінула, чарговы раз даказаўшы чытацкай публіцы (і мужу), што чалавек, тым больш літаратар, увесчасна трансфармуецца і самаўдасканалваецца.

У кнігу ўвайшлі шэсць апавяданняў і пяць эсэ. З апавяданняў толькі адно датавана 2017 годам, астатнія створаны на мяжы тысячагоддзяў. Сярод пазнавальных рэалій 1990-х дзейнічаюць героі — простыя людзі, сяляне або гараджане ў першым пакаленні. Вера Лойка не малое жыццё ў ружовых адценнях, не «падыгрывае» чытачу, імкнучыся «выціснуць» у яго слязу. Твор

«Усе людзі — браты...» насуперак назве паказвае, наколькі рознымі могуць быць дзеці, што выраслі ў адной сям'і. Твор працягвае ідэйна-тэматычныя традыцыі, закладзеныя Віктарам Карамазавым у знакамітай «Дзяльбе кабанчыка». Аўтарка яскрава адлюстравала ступень духоўнага збяднення пакалення былых вясцоўцаў, для якіх не існуе іншых каштоўнасцей, акрамя «шкваркі» ды «чаркі». Нечаканы фінал: галоўны герой напрыканцы страчвае павагу да чужой смерці, а разам з тым — і чалавечае аблічча.

Не абмінае ўвагай пісьменніца і інтэлігенцкі асяродак. Галоўны герой апавядання «Чэрствы хлеб» — журналіст адной з вядучых рэспубліканскіх газет, апанаваны хцівасцю і зайздрасцю да свайго больш здольнага калегі, што працуе ў апазіцыйным выданні, — піша пра таго хлуслівы заказны артыкул. Здавалася б, тыповая сітуацыя, але: «...Тое, што мы лічым здрадай, Косця лічыў выкананнем прафесійнага абавязку... Паспрабуй вырашыць, чыя тут праўда, а чыя няпраўда. У кожнага яна свая. Толькі на гэтай зямлі. А той Нехта, хто назірае за намi зверху, ведае дакладна. І заўважае кожную здраду, дзе б яна ні адбылася: на плошчы, на высокай трыбуне ці ў чалавечым сэрцы, каму б ні здраджвалі: Богу, Радзіме ці сябру».

Чуйная да чужых пакут і радасцяў, пісьменніца бярэ сюжэты наўпрост з жыцця, ствараючы пазнавальныя тыпажы і вымалёўваючы ўніверсальныя сітуацыі. Жанчына, якая вышла замуж за нашмат старэйшага за сябе чалавека і вымушана жыць у вёсцы ў адной хаце са сваякрукхай у нялюдскіх умовах... Чалавек, некалі ўсемагутны і беспрычынны кіраўнік, а цяпер бездапаможны, непатрэбны нікому, нават родным... Прорва, у якую немінуча скочваецца жыццё невылечна хворага... Але нельга вінаваціць аўтарку ў залішній песімістычнасці ці жорсткасці ў паказе рэчаіснасці. Гэта хутчэй агульнае абвостранае вычуванне трагічнасці быцця, што з'яўляецца неад'емнай перадумовай літаратурнай (і не толькі) творчасці. Праз пакуты чалавек ачышчаецца, робіцца больш дасканалым. Гэта як першы

снег, што сваім белым покрывам ахінае бруд, абнаўляючы і адбеляючы наваколле. Бо жыццё — яно такое, гэта заўсёды «...пагоня за нечым нязбыльным, немагчымым». Ратуе, бадай, толькі вера ў Бога, апошняя малітва да Усявышняга, напрыклад, як у творы, што даў назву кнізе.

Эсэ, змешчаныя напрыканцы, не саступаюць апавяданням па вобразнасці, дакладнасці і трапнасці апісанняў. Светлым смуткам прасякнуты згадкі пра выбітнага творцу Алеся Асташонка, блізкага сябра і папечніка мужа. Выключны талент заўжды мяжуе з унутраным надрывам, таму і жыцці такіх людзей хутчэй нагадваюць не роўную сцежку, а пакручасты серпанцін, дзе неверагодны ўзлёты папярэднічаюць страшэнным падзенням. На жаль, падобны лёс не абмінуў Алеся Асташонка, які апошнія гады свайго жыцця правёў у вымушаным выгнанні, занябаны як творца на радзіме. А што можа быць больш балючым для пісьменніка? Падобныя праблемы ўздымае яна і ў эсэ «Голас, які жыве ў нас», прысвечаным жыццёваму і творчаму шляху нарвежскай пісьменніцы нобелеўскай лаўрэаткі Сігрыд Унсет.

Цікавымі пададуцца таксама падарожныя нататкі «Шведскія кнікулы» — пра вандроўку на выспу Готланд. Па-журналісцку скрупулёзна Вера Лойка распаўядае аб сваіх уражаннях ад дзівоснай і незвычайнай краіны, ад мясцін, якія падаравалі свету знакамітага кінарэжысёра Інгмара Бергмана. Гэта справаздача — але справаздача шчырая і па-мастакіску дакладная, праўдзівая. Ні ў якім разе не ганячы чужога, аўтарка адзначае не столькі рознасць менталітэтаў, колькі тое, што здольна аб'яднаць на зямлі, а менавіта — гуманістычныя каштоўнасці, сярод якіх найгалоўнейшая — павага да асобы.

І напрыканцы — шчымыя згадкі пра ўлюбёнага хатняга гадаванца — сабачку Тэры, а разам з тым — пра чалавечую адзіноту і адначасова пра ўзаемасувязь усяго жывога на Зямлі.

Кніга атрымалася надзвычай гарманічная і ў той жа час фактурная. Безумоўна, у першую чаргу яна прыйдзе да даспадобы прыхільнікам традыцыйнай, класічнай прозы, якая тым і каштоўная, што ніколі не пакідае па-за ўвагай сапраўдныя, вечныя, актуальныя тэмы.

Янка ЛАЙКОЎ

Чароўныя казкі і кантроль за ўражаннямі

Сучасная літаратурная сітуацыя сведчыць, што якасць і колькасць не заўсёды маюць станоўчую карэляцыю. Калі ў тонкі, шасцідзесяцістаронкавы зборнік уваходзяць вершы, выбраныя з напісанага на працягу чатырнаццаці гадоў, значыць, аўтар вельмі клапаціцца пра ўражанне чытача. Такі вялікі раскід па часе, канечне, прымусівае крыху засумнявацца ў тым, што цэласнасць зборніка як твора будзе на сто адсоткаў захаваная. Але, па-першае, як шмат аўтараў складаюць сёння зборнікі як цэласныя творы? Па-другое, разнароднасць лёгка пераўтвараецца ў карціну аўтарскай эвалюцыі, калі праставіць гады і размясціць тэксты ў храналагічным парадку.

Нічога з гэтага насамрэч не тычыцца кнігі «Расамаха» Алесі Башарымавай («Медысонт», 2020). Зборнік якраз выглядае абсалютна цэласным і складным, прычым нейкіх спецыяльных намаганняў для гэтага не заўважана. Мабыць, спрацоўваюць русліва выбраныя творы. Дарэчы, аздабленне вокладкі зроблена самай Алесіяй Башарымавай, што дадае аргументаў думцы пра кантроль за ўражаннем чытачоў.

Уражаннестваральныя (магчыма, і тэктастваральныя) дамінанты ў вершах Алесі Башарымавай — рытм і вобразная структура.

Рытм часам нагадвае язычніцкія замовы, часам — марш. Ён забяспечвае вялікую плотнасць тэкставай плыні — шчыльна збівае рыфмоўку і моцна звязвае асобныя элементы ў суцэльнае вобразнае палатно.

*сонца якое кропляй маўкліва
спускаецца ў акіян
жоўтая жоўтая жоўтая сліва
што гэта бачу я?
месяц які выплывае косткай
на цымяны муркат нябёс
круглы ад цемры
ад цемры востры
зноў дарогу прынёс
пакуль пачаткам зямля засвяціла
і месяц краінае нос
мне стаяць дазваляюць сілы
на паласе з палос*

Верлібры ў зборніку таксама ёсць, але іх зусім няшмат, у іх адчуваецца нейкі інтуітыўны, прывідны, унутраны рытм, можа быць, звязаны з настроем тэксту.

Між тым аўтарка выкарыстоўвае даволі просты лексічны і сінтаксічны матэрыял, набліжаны да натуральнага маўлення і неаспрэчных аксіём светабудовы. Некаторыя з іх па-за кантэкстам увогуле даволі цяжка ўявіць цытатай з мастацкага тэксту, але майстэрства паэткі спалучае простыя словы так, што яны не толькі ўтвараюць візуальную карціну, перададзеную словамі, але і даносць эмацыянальную інфармацыю, закарэкаваную глыбока ў тэкстце.

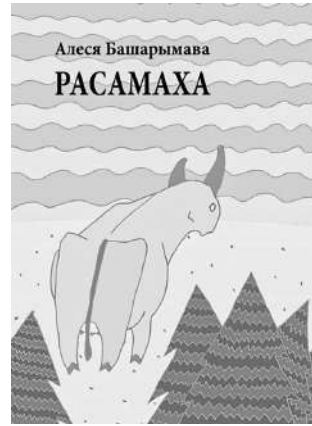
Вершы Алесі Башарымавай — той выпадак, што не паддаецца стэрэатыпнай формуле «паэзія — найперш эмоцыя». Зразумела, што яны, як і ў любых мастацкіх тэкстах, прысутнічаюць, але аўтарка пазбягае канкрэтных слоў, звыклых вырашэнняў для выяўлення эмоцый і стварэння настраёвага фону

ў тэксце. І відавочна, што гэта кадзіраванне не адбываецца наўмысна, а выступае натуральнай часткай аўтарскага метаду.

Асноўная вобразная тэма ў вершах Башарымавай — прыродныя, нябесныя і прасторавыя метафары. Яе паэзія выяўляецца не толькі візуальнай, але і ў чымсьці тактыльнай. Інструменты выяўлення ў тэксце перамяшчаюцца да аднароднасці: прастора, з'явы прыроды набываюць уласцівасці прадметаў, жывёл, раслін. У свеце зборніка пануе своеасаблівая побытавая магія, і яна не заўсёды паддаецца тлумачэнням, якія можна знайсці на паверхні, не паглыбляючыся ва ўнутраныя законы тэксту. Кожны верш нязменна паўстае цэласным вобразным выказваннем, але адчуванне гэтай цэласнасці часам застаецца паўінтуітыўным, невытлумачальным. Простаму чытачу, можа, і не варта шукаць лагічных адказаў на пытанне: «Чаму гэта так зроблена?» Адсутнасць адказаў нават спрыяе асалодзе.

Прыродныя вобразы і іх частковая невытлумачальнасць відавочна звязаныя з замоўнымі рытмічнымі рашэннямі. Як чароўная казка перад сном хавае ў сабе выхаваўчы матыў і ўплывае на характар дзіцяці, вершы Алесі Башарымавай аказваюць гіпнатычны, інтуітыўны ўплыў на ўнутраны стан чытача. Аўтарка ўмела рэжысіруе яго.

*Гнілыя галовы гневу,
і чорны вугаль, і сонца
пад сінім навекам неба.
Шапчу, уплятаючы ў крыкі*

*ціхix стогнаў лагчыны,
маленняў храбты —
мне хіба шлях не адкрыты,
як гневу чужога раты?*

Пра гэта сведчыць яшчэ і тое, што толькі сабраныя ў такім парадку, у якім яны стаяць у тэксце, вобразы пачынаюць выпраменьваць сваю магію, хаця паасобку падаюцца абсалютна далёкімі адзін ад аднаго. «Расамаха» Алесі Башарымавай — быццам пазл, які складаецца з іншых пазлаў. Кожны верш адкрываецца як маленькая кардонная каробачка і высыпае на чытача прыгаршчу рознакаляровых дэталек. Іх цікава разглядаць паасобку, але яшчэ цікавей становіцца, калі атрымліваецца прыгледзецца і скласці з іх гульнявую карцінку. Уражанне непазбежнае.

Дар'я СМІРНОВА

Вольга НОРЫНА

Ды насамрэч: ці варты гэты горад
тугі аб ім?
Бо для яго тваё маўчанне
і твой адчай —
нібыта дым...

Ва ўсім, што заўгодна,
упэўніш сябе найперш.
Астатніх таксама лёгка
прымусіш верыць.
Ды раптам у скроні пачуеш:
пульсue верш
І ляжа радкамі няроўнымі на паперы.
Ты можаш нават спрачацца
з вершам сваім,

Ілюзіі салодкіх трымацца,
марыць аб цудзе.
Ды скончыцца так, як табе
прадказваў верш.
Відаць, хто дыктue,
той ведае, як усё будзе.

Больш не еду.
Не помніцца — і не баліць
Ні душа і ні сэрца.
Гарадскою вясной
пах узаранай раллі —
Невыносна, нясцерпна.
У мітусні,
што з'ядае дашчэнту, адно
Нерухома здранцвею,
Як патраплю, нібыта ў японскім кіно,
У пярэсткаў завею.
Чэрвень ліпеню зноў саступае правы,
Не загоіцца рана:
Церкім водарам
скошанай свежай травы
Поўны сонечны ранак.
Нагадае і жнівень пра сум і адчай —
Увесь спакусаю д'ябла:
Бы маланкаю, лясне табе па вачах
Голле гнуткае... Яблык...
Успамінам так проста
душу апаліць.
І насуперак сэнсу
Невыносна, нясцерпна,
някельна баліць
Хата, сад і маленства.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Дзе травам прастора і воля,
Дзе лета прыйшло на лугі,
Іду задумёны наволі,
Спазнаю дзень — час дарагі.
Мне шолах травы як збавенне
Ад вечных няўдач і згрызот.
У лузе сустрэну натхненне
І лёсу круты паварот.
Няма тут ні суму, ні болю
І ёсць спадзяванні душы
Не знацца з настроем ніколі,
Што думкай няўцешнай грашыў.
У лузе калышуцца травы,
Луг зведае росаў палон

І ветрыку подых ласкавы —
Ці ж гэта не казка, не сон?
Па лузе прайдуся з касою
І некуды сум адыдзе,
Што ўчора йшоў следам за мною
І мой непакоіўся дзень.
Травы свежаскошанай водар
Пачуццяў кране глыбіню,
І я забываю нягоды —
Даверуся яснаму дню.

Па зямлі асцярожна ступаю
І трывогу ў свет гэты нясу.
Шчыра кожнаму я спачуваю,
Хто не ўтоіць адчаю слязу.
Хто зямною абдзелены ласкай,
Да мяне па параду ідзе.
Падзялюся я праўдаю-маткай,
Ад якой згіне змрок, прападзе.
Вузкім буду ісіці калідорам
Скрозь няўдачы, скрозь тлум і хаос,
Калі-небудзь мо ўбачу прасторы,
Што не знаюць дарогі да слёз.
Кожны дзень я дабром правяраю
І ад сум неадлучны яго,
Не хінуся да вабнага раю,
Што староніцца лёсу майго.
Стануць блізкімі мне тыя людзі,
Хто сваёю дарогай ідзе,
Хто высокую мару разбудзіць —
Не расстанецца з ёй ні на дзень.

Марыя АНТАНАС

Я яшчэ не прайшла ўсе дарогі.
Мой ты ветрык, не будзь такі строгі,
Не буры мяне, не валі!
Шчэ хапае мне спраў на Зямлі!
Хоць сляная, так хочацца жыць!
Вунь бяздомная кошка бяжыць,
Верабейка галодны ля форткі
Гучна ціўкае, мокры.
Хто іх будзе калі карміць?
Дай мне, Божа, яшчэ пажыць!

Хочацца ў сад ліловы,
Па духмяныя словы.
Як жа ты, бээ, без мяне?
Сум мой цябе не міне.
Сум мой — па самыя грудзі
Будзе з табою, будзе!

І абняць яго, і ўвечиць
Словам шчырасці — у квеце.
Я бягу, бягу, бягу!
Чую Слова я вагу!

Ах, мая цяжкая туга!
Такая ў свеце я адна.
Над галавой, як німб, — дуга
Вясёлачкі аж з Неба дна!
Трымаю Сонца над сабой,
Перамагаючы свой боль.

Апусцеў мой калодзеж.
Сум аслаб. Сум слабы.
І туды не засодзіш
Аблачынку жалёбы.
І вуголле ўсё спрахла
Каля хаты старой.
...Углядаюся прагна
У былога сувой.

Не навесіці мне глянец
Ні на твар, ні на твор.
Толькі б цёпла мне глянуць
На бацькоўскі свой двор.
Дзе трава зелянела,
Дзе бярозкі раслі.
Дзе і пчолка гудзела,
І спявалі чмялі,
Дзе не страшным — пакусы,
Дзе паўсюдна — твой квет,
Дзе так многа спакусы
Нарадзіцца на свет!

Я так чакала ад жыцця
Шчаслівага лісця!
Я спадзявацца так хацела,
Што выпадзе яшчэ нядзеля.
Але ўсё толькі панядзелкі,
І я — каля свайго кудзелькі...

Генрых ТАРАСЕВІЧ

Страчаюцца душы на вуснах каханых —
Так, пэўна, з шаснаццаці год я лічыў,
Калі пад уплывам салодкай заганы
Ўсю моц пацалунка аднойчы адкрыў.
О, гэта бязмежнае слова «каханне»!
Хто здолеў раскрыць яго поўнасцю сэнс?
Адносна сябе мушу здзейсніць прызнанне:
З каханнем і дня жыць не варты ўразрэз.
Каханне мінае пустыні і горы —
Яму аніякіх няма перашкод.
У гонар яго называюцца зоры
І дзіўныя песні складае народ.
Кахаць — азначае ў адзіным напрамку
З каханай на свет белы пільна глядзець,
Шаптаць ёй пра вечнае з ночы да ранку
І ў годзе з абранніцай разам старэць.

Парадокс кахання
Дзе многа кахання —
там шмат і памылак —
Такі вось журботны яго парадокс.

Калючае слова, няўдалы учынак
І ў палкіх пачуццях ужо перакос.
О, колькі геройства
адзначана ў свеце
У мэтах высокіх праславіць імя
Каханых на ўсёй неабсяжнай планеце,
А ў тых ужо, зрэшты... другая сям'я.
Гатовы на ўсё
рамантычныя людзі,
Каб сілу свайго пачуцця паказаць.
І хто іх за справы Амура асудзіць?
Каханню належыць грахі дараваць.
Магу паўтарыць
сто разоў без запінак,
Мне добра вядомую мудрасць здаўна:
Дзе многа кахання —
там шмат і памылак —
Жыццё без кахання — памылка адна.

Не спяшайся
Мой юны сябра шчыра распавёў
Аб знакавай мужчынскай
перамозе,
Што ноч кахання ўчора ён правёў
І ўжо вяселле, пэўна, на парозе.
Здаволены, як той індыйскі слон,
Мяркуе здрадзіць халастому клубу
І без сумневу бачна, маладзён
Гатовы ў хуткім часе йсіці да шлюбу.

Але ж пакуль не выкананы крок,
Па клічу сэрца ці душы загаду
Учыніў я закаханаму знарок
Такую вось «бацькоўскую параду»:
«Навек каханне ў думках
не прароч —
Таму віной істотная прычына.
З жанчынай ноч — уся, канешне, ноч,
Але яшчэ зусім не ўся жанчына».

Алесь БЫЧКОЎСКИ

Пра зімовую летаргію

Панура-стылай зімою я ляжаў у лякарні. Снег церусіў колкай крупой, пераходзіў час ад часу на дождж, які дробным макам заліваў шкло, змяняўся ізноўку на снег. Уткнуўшыся гарачым ілбом у тое шкло, я пазіраў з акна ў двор, на панялы пейзаж у шэра-белым помраку, які ахінуў пабудовы ўнізе і цалкам увесь свет ад неба да зямлі. І нават цяжка было зразумець: раніца зараз ці надвечарак.

Збоку на ложку енчыў дастаўлены ноччу дзядзька-дыябетык. У дзядзькі жыўцом гніла нага, апавітая вялікай колькасцю бінтоў, з якіх сачылася бруднага колеру вадкасць. З тае прычыны ў палаце лунаў задушлівы смурод, і загадчыца тэрапеўтычнага аддзялення падчас абыходу клятвенна абяцала перавесці дыябетыка ў хірургію, як толькі там вызваліцца месца. Хворым у палаце было шкада таго дзядзьку, і пачуццё спагады, суперажывання разбаўляла агульныя дэпрэсіўныя настроі.

Мужыкі ўпотаі курылі па чарзе ў прыбіральні, чым выклікалі абурання выкрыкі медычак. Мне ж курыць было нельга: давалася ў знакі страўнікавая хвароба.

Там, унізе, па брудным снежаньскім снезе работнік лякарні пхаў каталку з нябожчыкам да морга, што месціўся ў далёкім баку агароджанай бальнічнай тэрыторыі. Па незразумелых прычынах цела было не захінута поўнасьцю, належным чынам. Я глядзеў уніз і назіраў, як снег падае на застылы твар мерцвяка, які набыў бледна-шэрае каменнае адценне. Чалавек-работнік штурхаў, чалавек-нябожчык ехаў наперад нагамі, а снег церусіў-церусіў яму на твар, быццам у спробах абудзіць гэтае адпрацаванае цела.

Работнік раптам спыніў хаду і прыкрыў прасцінай мёртвы твар. Пакаціў далей. Я і не заўважыў, як уголас агучыў убачанае.

— Можна, ён да таго моманту яшчэ быў жывы? — адазваўся дзядзька-дыябетык, на імгненне сучыўшы энкі, і ў яго словах я адчуў прыхаваную насмешку са смерці, здэк са скону, з уласнага гібельнага становішча. Чорным гумарам хворы намагаўся расціснуць уласны спалох перад выракаем лёсу.

Стала нецікава, і я адышоў ад акна. Хацелася жыць і хацелася сонейка.

Пра пошук тэмы

Міхась ніколі ў жыцці не граў у падземных пераходах, аднак часта назіраў за музыкамі, як прыгожа яны граюць на размаітых інструментах, якія знікаюць на момант спынення паасобна і, здаецца, з удзячнасцю кідаюць грошы. І чым шматлюднейшае месца, тым больш удзячных слухачоў. Цікава, прыбытковы.

Міхасю засвярбела паспрабаваць. Узяўшы гітару, падаўся да станцыі метро «Партызанская». Уладкаваўся ў пераходзе да ўнівермага «Беларусь». Прасядзеў там з гадзіну, перабіраючы ўсё, што ведаў з уласнага рэпертуару. Ніхто не спыніўся, ніхто не кінуў і грашынку ў акуратна пакладзены на ходніковую плітку капалюшык. Спынілася аднойчы толькі дзіця і тарганула за руку маладую матулю, якая мусіла таксама прыпыніцца.

— Мама, а навошта дзядзя грае?

— Каб людзям было веселяцца, сынку.

— А чаму тады вакол усе сумныя? Дзядзя не ўмее граць?

— Дзядзю проста няма чаго есці.

Снег на мёртвым твары

Мініяцюры пра рознае

Маці пацягнула сына далей, але гарэза вырваўся, падбег да Міхаса і паклаў нешта ў капалюшык.

Міхась нахіліўся, убачыў цукерку, адклаў гітару і доўга глядзеў услед маці з тым дзіцёнкам. Дзіця абярнулася і паматляла рукой. Міхась збянтэжана пасміхнуўся.

Дарэчы, Міхась на самай справе працаваў у газеце і шукаў тэмы для вольнай, пазапланавай творчасці і збіраўся напісаць пра вулічных музыкаў. Пасля імправізаванага «сэйшна» Міхась падаўся ў знакаміты ўніверсам «Цэнтральны», куды традыцыйна наведвалася сталічная багема, замовіў кілішак гарэлкі і, закусіўшы той самай цукеркай, доўга разважаў, якое насамрэч няпростое жыццё ў гэтых «падземных» выканаўцаў.

Пра прыкметы

Калі Кацярына выходзіла замуж, у хату заляцеў удод. Уварваўся праз расчыненае акно і нахабна сеў на стол, на якім гарачай парай дыхалі вясельныя стравы. Але закуссю ўдод не цікавіўся. Птушка застыла і свідравала вокам прысутных па чарзе, быццам прынесла дурную вестку, хацела нешта сказаць, ды не магла.

Знямелая маці Кацярыны, якая ў тым жа памяшканні завіхалася каля печы, нарэшце сарвалася з месца, ухапіла ручнік і з лямантам кінулася выганяць госьця, не даючы рады.

Удод жа скакаў з месца на месца, нібыта дражніўся. Напыжыўся і так, і сяк павернецца. Маці Кацярыны, уся збялела, прамовіла мудрагелісты праклён, квятніста-пакручасты, са знакамі прыпынку, з паўсотні слоў толькі пяць-сем былі літаратурнымі.

— Дурны знак, дачушка, — старая заламіла рукі.

І праўда, Кацярына апазла мучылася, а не жыла: то муж моцна зап’е, то дзеці дужа захварэюць. І радасці, лічы, аніякай. І з мужавымі бацькамі ладу не было. І маці Кацярыны кранулася розумам потым. І Кацярына апазла захварэла на анкалогію (не без мужавай усюснай дапамогі).

Той летняй ноччу ў лякарні задуха панавала — не перадаць словамі. Дзяжурныя медычкі разнасьцежылі вокны ва ўсім аддзяленні, але доўгачаканы скразняк так і не прыйшоў. Застаялае паветра густое і церпкае — хоць лыжкай еж. І нечакана-непрадказальна замест свежага подыху ў начны паўзмрок доўгага калідора лякарні набілася шмат кажаноў. Яны пырхалі пад столлю, мітусіліся нібы ў пошуку спакою, ці то паратунку, ці то ахвяры. А медсёстры пабралі нейкія анучы і размахваючы імі, марна намагаліся вытурыць кажаноў прэч.

Ім дапамагаў Толік, малады блізкі родзіч Кацярыны, які таксама даглядаў хворую. Дзіўнае малявідла, прасякнутае містычна-маўклівай красамоўнасцю.

Пад раніцу Кацярына адышла ў іншасвет. І ва ўсіх прысутных у тую ноч была ўпэўненасць, што кажаны прыляталі па чалавечую душу. Асабліва быў уражаны Толік.

І праз шмат год, калі Толік ужо жыў са сваёй Аленай, у акно іх кватэры на чацвёртым паверсе аднойчы біўся з вуліцы, лопаў крыламі надзіва белы голуб. Кідаўся і кідаўся на шкло ў промнях сонца. Нібыта прасіўся пусціць. Алена ўражана назірала, а Толік з разважлівай гаспадарчай педантычнасцю захінуў акно цяжкімі шторами, затым абняў жонку.

— Ведаеш, ну іх падалей, гэтыя сямейныя прыкметы. Менш забабоння — шчаслівейшае жыццё.

Пра сябра дзяцінства

У дзяцінстве мы гулялі ў вайну, бегалі з палкамі як з аўтаматамі. Тымі ж палкамі

гуляліся ў пікара, пасля — у Д’артаньяна і мушкецёраў, палкі ж становіліся шпагамі.

Аднойчы прыбег Запруль. Увогуле, хлопчыка звалі Ігарок, але мы звалі Запруль.

— Там у двары «капейка»! — і мы пабеглі глядзець на дзіва.

Так. «ВАЗ» знакавай мадэлі. Гаспадар пакінуў і дзверы не зачыніў.

Мы па ёй поўзалі, коўзаліся, куёўдзіліся, гулялі ў «шафёра».

Праз нейкі час прыйшлі зацікаўленыя старэйшыя. Камусьці раптоўна спатрэбіўся дыванок з сядушкі, каму — само сядзенне, каму глянуўся замок запальвання. Хтосьці выкруціў свечкі. Магнітолу вынялі адразу, яшчэ перад дыванком. Нехта з задавальненнем паскручваў лустэркі і пярэднія фары. Камусьці засвярбела адкруціць панэль і павыдзіраць нейкія клапёжкі. Праз тры дні раніцай не ўбачылі задніх колаў.

А мы што? Мы з дзіцячай радасцю выявілі шмат каляровых дроцікаў. З тых дроцікаў плялі цацачныя кольцы, кошыкі — фантазія ў малых багатая, а каляровых дроцікі, як вядома, найвялікшая каштоўнасць у свеце.

Ну, а праз тыдзень з’явіўся гаспадар. І мы доўга вучыліся размаітым багаццям роднае мовы. Зусім не купалаўскім радком бэсціў мужык. А затым сеў і заплакаў. Мы адразу знякавелі, неяк па-дзіцячаму скрушна было глядзець на чалавека.

— Дзядзя, на, лупі гэтых свалачэй! — і Запруль падаў гаспадару палку-аўтамат.

Мужык з усхліпам ухапіў прапанаваную палку і перш-наперш пагнаўся за ім, Ігарком.

Мы глядзелі ўслед і разумелі, што неўпрыкмет зрабіліся дарослымі, пасталелі...

Пра хрост

Сястра майго палескага дзеда варажыла, чаравала жыццё навывіт. У тых мясцінах, здаецца, жанчыны здаўна практыкавалі замовы і заклёны. Дзедава ж сястра сярод іх лічылася кшталту прафесійнага адмыслоўца. Жанчыну так і звалі ў вёсцы: сёстра, з націскам на першы склад. За вочы менавалі чорнай ведзьмай, пабойваліся і сплёўвалі праз плячо тры разы.

Калі памірала, не магла адысці, непакоілася шмат, раўла, крычэла, енчыла, размаўляла з духамі, спрачалася са здынямі. Старыя людзі перашэптваліся між сабою, раілі разабраць дах, бо інакш нельга. Прамы і ясны ў думках дзядзюхна Ляксея, між іншым, былы марпех, ці то жартам, ці то ўсур’ез у адказ параіў улупіць даўбёнй і махам вырашыць усе праблемы, дапамагчы пакутніцы, чым караскацца хворымі нагамі на гарышча псаваць хату. І, варта заўважыць, многія паставіліся да Ляксевай прапановы з вялікім паразуменнем, бо, па словах забабонных выслоўцаў, аднаму сёстры карову сапсавала, другому пакуціла жыта, трэцяга з жонкай развяла, чацвёртага зжыла са свету, а нейкай там маладзіцы ўчыніла такую «падціўку», што бядачка распранулася і галяком, у чым маці на радзіла, пайшла па вёсцы. Гэта калі коратка.

Аднак паразважалі ў тым рэчышчы, маўляў, «Бог ёй суддзя, не нам вырашаць, пазатыкайце раты», ды і рассунулі дошкі на гарышчы, аднялі нават ліст шыферу, мабыць, каб душачка спрытней выскачыла, не затрымлівалася, ды і пасля ўжо, калі ўсё нарэшце скончылася, пахавалі па-людску, як мае быць. І крыж паставілі. І, здаецца, укапалі яшчэ нешта, каб баба знарок у поўню не вылезла з труны ды кроў не піла.

Сёстра чаплялася да маёй маці, вымагала дазволу перадаць мне, малому, яе сілу, якой яна варажыць. Маці ж — ні ў якую.

— А хочаш, я так зраблю, што малы Шура сам да мяне прыйдзе? — насядала ведзьма.

Аднак бачыліся мы рэдка, бо жылі далёка вельмі, і каб дабрацца да дзедавай вёскі, трэба было цэлы дзень ехаць з некалькімі перасадкамі на аўтобусах.

У пяцігадовым узросце мяне пахрысцілі ў праваслаўнай царкве. Была нагода: я моцна хварэў і рыхтаваўся да сур’ёзнай аперацыі. Пахрысцілі па настойлівым парадом другой маёй бабці.

— Навошта вы пахрысцілі Шуру? — разлавалася сёстра, як толькі мае бацькі ізноўку наведліся ў госьці.

Бацькі адразу сумеліся і прыкусілі языкі, бо сёстра пра маё хрышчэнне не магла ведаць аніякім бокам. Бацькі разгубіліся, а старая толькі раз’юшана плявалася і адмаўлялася размаўляць.

І вось сёння мне трохі смешна, калі я чую ад пратэстанцкіх братоў-евангелістаў доказы, што праваслаўны хрост у малым узросце нічога не значыць, ён не дзейсны, не сапраўдны, бо хрысціцца належыць у свядомым узросце, і іншае-іншае-іншае... Ну калі так, чаго ж тады ў маім выпадку так баялася нячыстая сіла?

Пра натхненне

Ляжыш сабе на канапе, ды слухаеш, як шамачыць-шапаціць дождж, барабаніць-выстуквае з падазронай перыядычнасцю і прыхаванай семантыкай.

Пасля міжволі ўсведамляеш, што дождж насамрэч драбаціць азбукай Морзэ. І хоць азбуку Морзэ не ведаеш, але ў пэўны момант наплывае дакладнае разуменне гукіў дажджу. Міжволі ўслухоўваешся ў галасы гучных кропель, якія цярусяць і сыплюць, на сваё здзіўленне распознаеш адно слова, на слых ловіш другое, трэцяе і яшчэ...

Словы раптам будуюцца ў сказы, плыні якіх набывае лагічную структуру і завершанасць. У той момант хапаеш асадку і хуценька запісваеш усё, пра што апавадае дождж. Калі гэта цёплыя кі грымны лівеньчык, выразна чуецца драматычная гісторыя пра звычайныя пачуцці і прыгажосць прыроды, калі жорсткая навальніца — атрымліваецца суцэльны аповед жахаў. Ну, і гэтак далей.

Прыкладна гэтакім вострым чынам за шмат месяцаў дажджу я і напісаў аповесць, некалькі апавяданняў і нізку мініячюр. Зразумела, усё гэта жартачкі, але творчасць прыкладна такая.

Пра наступствы свят

У суседа ад раніцы гевалт, спраўляюць алярам, алілу — затапіў кватэру знізу. Ломяцца камунальнікі, пагражаюць міліцыяй. Пазванілі мне ў дзверы спытацца, дзе сусед, ці мо бачыў.

Я ж абухом прыбіваў цвічок, каб павесіць каляндар з прыгожымі малюнкамі — так і адчыніў дзверы: з сякерай у руцэ. Знізу кот следам сунуў пысу, думаў, гасцінца прынеслі.

Я быў ветлівы і спакойна патлумачыў, што бачыў суседа колькі дзён таму. Затым выказаў думку, што рабіць у выпадках, калі чалавек не можа адчыніць, бо нечакана памёр. «Без міліцыі ўскрываць жылло не маем права, хоць кватэра знізу і падтапляецца...» — сумна заўважыў камунальнік і падзякваў мне за маральную падтрымку.

Зачыніўшы дзверы, я схваў сякеру і пачаў збірацца на вуліцу.

«І ўсё, што робіце, рабеце ад душы, як Госпаду, а не чалавеку. Калас. 3:23», значылася ў календары, падораным сябрамі-вернікамі на Вялікдзень.

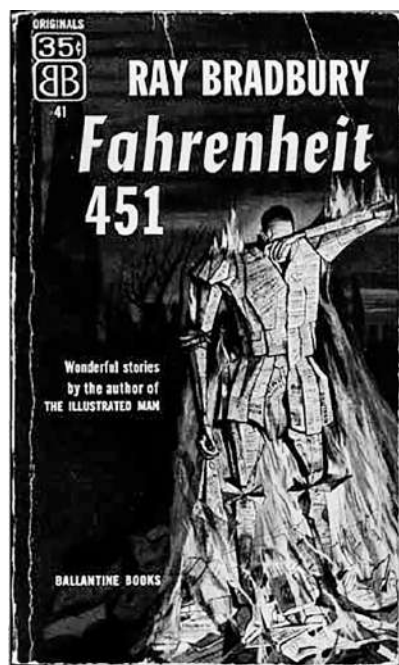
Хвілін праз дзесяць настойлівага ляпання, грукацення і пагроз сусед нарэшце адчыніў. Дзякаваць богу, жывы. Проста спаў моцна...

Межы сусвету і жанру

Сярод літаратурных жанраў вылучаюцца тыя, што аб'ядноўваюць створы са своеасаблівым поглядам на рэчаіснасць. Творы, што займаюць для свайго дзеяння памежную прастору — паміж рэальнасцю і вымыслам, стварэннем уласнага сусвету і адлюстраваннем існага. Самы папулярны прыём для стварэння такога памежжа — змяніць не прастору, а час — перанесці дзеянне ў нявызначаную тэхналагічную будучыню. Хаця насамрэч будучыня — не абавязковы маркер для твораў навуковай фантастыкі. Галоўнае, па чым мы вызначаем гэты жанр, — менавіта неверагодныя, выдуманая вынаходніцтва і адкрыцці ў розных сферах навукі — не толькі тых, што тычацца тэхналогій, але і поглядаў на светабудову, кшталту кантактаў з іншапланетнымі цывілізацыямі.

Звесткі пра ўзнікненне тэрміна «навуковая фантастыка» ў рускамоўнай прасторы разыходзяцца: ад 1894 да 1914 гадоў. Лічыцца, што жанр стаў адным з прадуктаў прамысловай рэвалюцыі XIX стагоддзя і першапачаткова быў прызваны апісваць яе дасягненні, цяперашнія і будучыя. Навуковая фантастыка за некалькі дзесяцігоддзяў прайшла шлях ад утопій, што адлюстроўвалі надзеі на будучыню, да антыўтопій, якія канцэнтруюць і выяўляюць трывогу за гэтую будучыню. Следзям за захапленнем з'явілася заканамернае пытанне: куды прагрэс можа прывесці чалавецтва? Найбольшая хваля пытанняў абрынулася на чытачоў усяго свету з твораў самых вядомых амерыканскіх фантастаў XX стагоддзя. Адны з галоўных імёнаў у гэтым шэрагу — Рэй Брэдберы і Айзек Азімаў. У абодвух аўтараў сёлета 100-гадовыя юбілеі.

Бліскучая пісьменніцкая кар'ера Рэя Брэдберы працягвалася больш чым 70 гадоў. Апошні яго раман пачаў свет у 2006 годзе, а апошняе апавяданне апублікавана ў 2010-м. Вынікамі гэтай шматгадовай працы

Самая вядомая кніга Брэдберы — «451 градус па Фарынгейту» — змрочная антыўтопія пра свет, у якім не проста поўнасю замянілі кнігі на больш простыя спосабы абстрагавання ад рэальнасці. Іх спальваюць. Гэтая кніга — увасабленне найгоршага сцэнарыя для Брэдберы, чыё пісьменніцкае і ў нечым асобнае станаўленне адбывалася ў бібліятэцы. Раман быў напісаны ўсяго за дзевяць дзён і таксама ў бібліятэцы, на арандаванай друкарскай машынцы. Цяпер гэтая кніга — ледзь не галоўны твор пра месца сапраўднага мастацтва і літаратуры ў тэхналагічным свеце, што імкнецца да максімальнага спрашчэння.

Другая кніга, якую не менш часта можна сустрэць у якасці «маст-рыда» Брэдберы, — «Віно з дзьмухаўцоў». Вылучаецца яна тым, што непасрэднай і звычайнай фантастыкі там няма. Гэта часткова аўтабіяграфічны раман, у якім галоўнае месца займаюць абвостраныя дзіцячыя пачуцці і ўспрыманне рэчаіснасці.

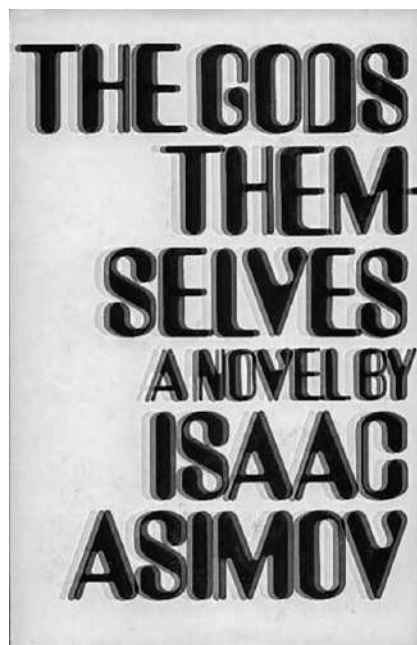
Таксама не губляе сваёй запатрабаванасці і першая, дэбютная работа Рэя Брэдберы — «Марсіянскія хронікі». Тут адлюстраваны ўплыў Эдгара Бэроўза, твораў якога пісьменнік захапляўся ў падлеткавым узросце і нават спрабаваў напісаць працяг да рамана «Вялікі воін Марса». «Марсіянскія хронікі» пабудаваны як цыкл апавяданняў, прысвечаных стварэнню чалавекам утапічнай цывілізацыі. У класічным фантастычным сюжэце прасочваюцца алузіі на праблемы планеты Зямля.

Айзек Азімаў — адзін з найбольш значных аўтараў у станаўленні навуковай фантастыкі як жанру. Нават тыя, хто ніколі не чытаў яго кнігі, ведаюць Азімава як пісьменніка, які ўвёў у слоўнікі тэрміны «робататэхніка», «пазітронны», «псіхагісторыя». Першыя пісьменніцкія спробы

пачаліся ў адзінаццаць гадоў. Першая публікацыя адбылася ў 1939 годзе, а яшчэ праз два гады апублікавана яго апавяданне «Прыход ночы», што і прынесла аўтару шырокую вядомасць. Апавяданне было прысвечана планеце ў сістэме шасці зорак, дзе ноч наступае раз на 2049 гадоў.

Найбольш запамінальны твор Азімава — зборнік апавяданняў «Я, робат», апублікаваны ў 1950 годзе. Галоўная асаблівасць як зборніка, так і ўсёй творчасці пісьменніка заключаецца ў тым, што роботы Азімава паўстаюць не пагрозай для чалавецтва, а не менш разумнымі папличнікамі. Яшчэ ў 1940-я пісьменнік сфармуляваў так званыя тры законы робататэхнікі, адпаведна якім робат не можа прычыняць шкоду чалавеку або дапускаць гэта бяздзейнем, павінен выконваць загады чалавека, пакуль яны не супярэчаць першаму закону, і клапаціцца пра сваю бяспеку, пакуль гэта не супярэчыць першым двум законам. Гэтыя прынцыпы знайшлі адлюстраванне і асэнсаванне не толькі ў многіх творах Азімава, але і ў творчасці іншых пісьменнікаў-фантастаў.

З 1958 года Айзек Азімаў адышоў ад мастацкай літаратуры і пачаў больш актыўна пісаць навукова-папулярныя кнігі ў абсалютна розных сферах: яго творчасць закранула хімію, астраномію, рэлігіязнаўства і іншае. Аўтар прытрымліваўся пазіцыі навуковага скептыцызму і крытыкаваў псеўданавуку. У 1980-м ён вярнуўся да мастацкай літаратуры, працягнуўшы цыкл раманаў «Заснаванне» і аб'яднаўшы яго ў адзіны сусвет з больш раннімі апавяданнямі пра робатаў. Сваімі любімымі апавяданнямі пісьменнік лічыў «Апошнія пытанне», «Двухсотгадовага чалавека» і «Непрыгожага хлопчыка», а самым любімым раманам — «Самі багі». У рамане апісваецца кантакт чалавецтва з паралельным сусветам, у якім законы фізікі працуюць значна адрозна ад нашага сусвету, а цывілізацыю

ўтварыла раса трохполых істот. Раман складаецца з трох частак, назвы якіх утвараюць фразу «Супраць глупства самі багі змагацца бяссільныя» з драмы «Арлеанская дзева» Фрыдрых Шылера. Многія, як і сам аўтар, лічаць геніяльным апісанне псіхалогіі негуманоіднай цывілізацыі ў рамане.

Насамрэч, умоўных паджанраў навуковай фантастыкі вельмі шмат,

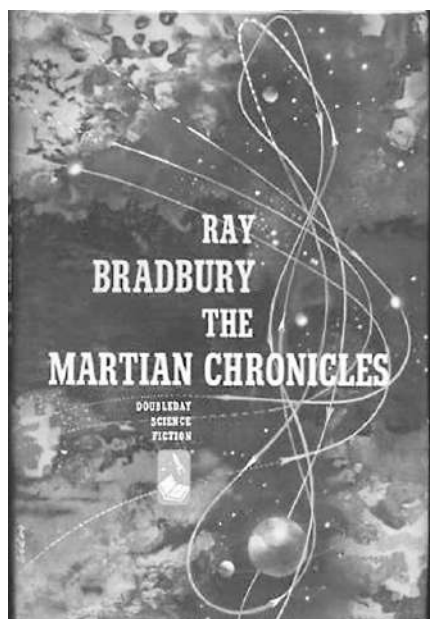
яны падзяляюцца ў залежнасці ад сваёй сюжэтай дамінанты. «Цвёрдай» навуковай фантастыкай называюць першапачатковы паджанр у якім сюжэт заснаваны на пэўным навуковым дапушчэнні — адкрыцці або вынаходніцтве, якое адбываецца на фоне дакладнага следавання ўсім навуковым законам, вядомым на момант напісання кнігі. Сацыяльна навуковая фантастыка, як зразумела, прысвечана даследаванню чалавечага грамадства ў пэўных абставінах, так званы «сацыяльны эксперымент на паперы». Хронафантастыка распаўядае пра вандроўкі ў часе. Альтэрнатыўна-гістарычная фантастыка блізкая, але, як зноў жа зразумела з назвы, апісвае свет, у якім пэўная ключавая гістарычная падзея разгарнулася па-іншаму. Таксама даволі блізкія паджанры — гэта апісанні апакаліпсіса або постапакаліпсіса і ўтопіі або антыўтопіі. Вялікая

Айзек Азімаў — адзін з найбольш значных аўтараў у стаўленні навуковай фантастыкі як жанру. Нават тыя, хто ніколі не чытаў яго кнігі, ведаюць Азімава як пісьменніка, які ўвёў у слоўнікі тэрміны «робататэхніка», «пазітронны», «псіхагісторыя». Першыя пісьменніцкія спробы пачаліся ў адзінаццаць гадоў. Першая публікацыя адбылася ў 1939 годзе, а яшчэ праз два гады апублікавана яго апавяданне «Прыход ночы», што і прынесла аўтару шырокую вядомасць. Апавяданне было прысвечана планеце ў сістэме шасці зорак, дзе ноч наступае раз на 2049 гадоў.

катастрофа і мадэляванне ідэальнага або, наадварот, пачварнага грамадства нярэдка звязаны прычына-выніковымі сувязямі. Напэўна, найбольш папулярнымі паджанрамі ў сучаснай культуры, асабліва візуальнай, з'яўляюцца кіберпанк і стымпанк. Першы разглядае ўздзеянне на грамадства новых тэхналогій, асабліва электронікі, камп'ютараў. Тут часта ўздываюцца пытанні штучнага інтэлекту. Другі, наадварот, увасабляе фантазію пра грамадства, якое пайшло іншым тэхналагічным шляхам, напрыклад, удасканалення паравога рухавіка і складанай механікі.

Карта сучаснай навуковай фантастыкі моцна пашыраная за кошт кінематографа і камп'ютарных гульняў. Здаецца, чыста літаратурная фантастыка ледзь не цалкам саступіла візуальным мастацтвам, што натуральна, бо сённяшнія тэхналагічныя дасягненні дазваляюць не толькі ўяўляць, але і бачыць усе неверагодныя навуковыя дапушчэнні, што з'явіліся ў розумах аўтараў. Але сацыяльныя і філасофскія пытанні — хто мы і куды ідзем? што чакае нас за кожным адкрыццём? — не губляюць актуальнасці. Мастацтва паступова разбурае межы жанраў, і следзям за імі разбураюцца межы і паміж мэтамі мастацтва — прадказаць, асэнсаваць, перасцерагчы, задумаць, вызначыць.

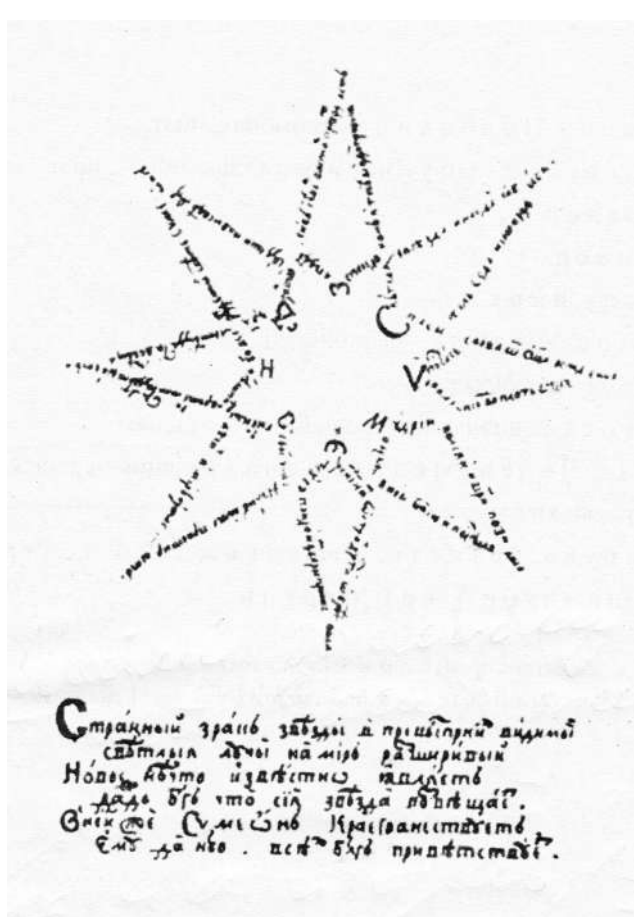
Ганна ІВАНОВА

стала безліч твораў, якія закранулі ледзь не ўсе магчымыя жанры, роды і віды літаратуры. Ні адзін інтэрнэтны спіс «кніг, якія павінен прачытаць кожны» не абыходзіцца хаця б без аднаго рамана Брэдберы. Ён вырашыў стаць пісьменнікам у дваццаць гадоў. У дзевятнаццаць не змог паступіць у каледж і пачаў хадзіць у бібліятэку. «У 27 гадоў я скончыў бібліятэку», — гаварыў пісьменнік. У 1937-м далучыўся да аб'яднання маладых пісьменнікаў «Ліга навуковых фантастаў» і пачаў друкаваць свае апавяданні ў танных часопісах. Гэта быў пачатак шляху, па якім навуковая фантастыка ў масавай свядомасці паступова пераходзіла з катэгорыі «таннага, бульварнага чытва» на пазіцыі аднаго з самых складаных і запатрабаваных жанраў сусветнага мастацтва.

«...Каб Бог сказаў, што мы мусім зрабіць»

Хто стаў першым пісьменнікам, вядомым за межамі расійскай дзяржавы? Палачанін Сімяон Полацкі!.. Менавіта з яго пачынаецца гісторыя кніжнай паэзіі і драматургіі, ён вызначыў вектар развіцця ўсёй расійскай славеснасці, далучыў рускую літаратуру да сістэмы агульнаславянскага і еўрапейскага барока. Менавіта з ініцыятывы Сімяона Полацкага ў Маскве адкрылася першая вышэйшая агульнаадукацыйная навучальная ўстанова — Славяна-грэка-лацінская акадэмія. Трагедыя Івана Штэйнера «...Між драконам і лютасцю яго» ўсебакова раскрывае няўрымсліваю асобу асветніка, іераманаха, рэлігійнага дзеяча, выхавальніка і настаўніка дзяцей цара Аляксея Міхайлавіча.

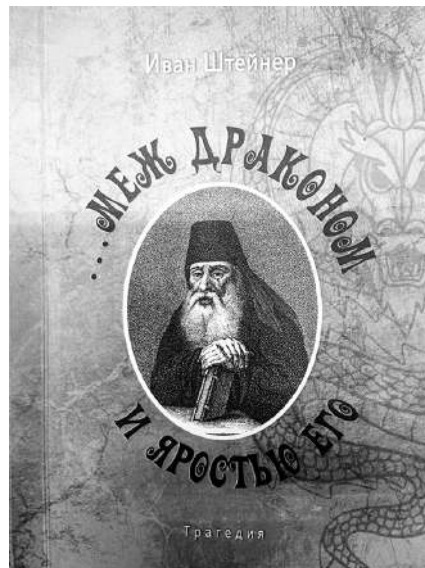

Фігурны верш Сімяона Полацкага ў форме зоркі «Благоприветствие царю Алексею Михайловичу по случаю рождения царевича Симеона», 1665.

Дзеянне адбываецца ў Заіконаспа-скім манастыры 25 жніўня 1680 года — у дзень смерці Сімяона Полацкага. На старонках выдання паўстае вобраз паэта, ужо хворага, які шмат перажыў і выпакутаваў. Але рэалізаваў аўтар сваю задачу такім чынам, што асоба творцы раскрываецца ва ўсёй сваёй шматграннасці і складанасці, то-бок мы бачым не толькі апошні яе «пласт» (дасягненні, расчараванні, боль і пэўная заміранасць з лёсам), але і тое, што папярэднічала і прывяло

да адпаведных вынікаў, бачым, якім Сімяон Полацкі быў на працягу ўсяго жыцця (за выключэннем хіба дзяцінства і юнацкіх гадоў). Грані і «пласты» асобы гэтага неадназначнага дзеяча «прадстаўляюць» у п'есе дзеючыя асобы. Акрамя таго, пры дапамозе другасных герояў трагедыі аўтар вучыць разумець творчасць Сімяона Полацкага: цытуецца шмат урывкаў з яго вершаў і выказванняў, пры ўдзеле самога паэта адбываюцца дыскусіі, спрэчкі. З вуснаў паэта мы чуем: «Сіманід назваў жывапіс маўклівай паэзіяй, а паэзію — жывапісам, які гаворыць. А я імкнуся іх аб'яднаць». Пра творы Полацкага нібы між іншым выказваецца Паслушнік: «Кожная з кніжыц — прыгажосць боская... А самі вершы можна не толькі чытаць, але і разглядаць. Асмельваюся меркаваць, што маляванне — частка задумы, якая ўплялася ў адзінае мастацкае палатно. А як зліты словы і выявы, літары і малюначкі!» (І тут мы згадваем графічныя вершы ў выкананні сучасных аўтараў, якімі калі-нікалі цешыцца вока, — вядома, першым тут быў Сімяон Полацкі.)

Раскрывае асветнік і сакрэты выкладання навук: «Каб ідэі, якія прапаведуеш, дасягалі святасці, школьная паэтыка дазваляла выкарыстоўваць жартоўны тон, забаўляльна-мудрагелістыя формы... — захапіць і пацешыць так, каб навучыць». Праўда, наконт навучання канкрэтна Пятра Аляксеевіча ў найлепшых рысах трагікамічнага жанру распавядаецца з дыялогу вучня і сакратара С. Полацкага, манаха Сільвестра: «Мала

розаг усыпалі Пятру юнаму. Як і таму Нерону. Менавіта таму ў тваім родным горадзе, Сімяоне, ён у храме засячэ сем уніяцкіх свяшчэннікаў і разбурыць Сафійскі сабор». Такім чынам Іван Штэйнер праводзіць паралелі паміж асобамі Нерона і Пятра I (і гэта, дарэчы, не адзіная паралель, шмат «запаралельванняў» паміж Сімяонам Полацкім і настаўнікам Аляксандра Македонскага філосафам Арыстоцелем).

Нярэдка ў творы сустракаюцца моманты, якія датычаць даўніх падзей, але з'яўляюцца актуальнымі ва ўсе часы. Напрыклад, Сільвестр у гутарцы з С. Полацкім разважае аб пабудове грамадства: «Ты малюеш сваім вучням палітычны ідэал дачыненняў цара да падданных у вобразе добрага пастыра і авечак: «Не презірати, не за псы имети, / Паче любити, яко своя дети». Пры гэтым падкрэсліваеш: неабходна кожнаму чалавеку, у тым ліку і правіцелю, строга кіравацца законамі»...

А ўвогуле Іван Штэйнер любіць падсыці да бездані і зазірнуць у яе. Дакладней, сам аўтар як творца хутэй за ўсё перманентна існуе на яе краі, а ў творы падводзіць да яе і чытача. Гэта адбываецца ў перадсмяротных

відзежах Сімяона, калі ён размаўляе з чэрапам, што на працягу многіх гадоў быў бязмоўна часткай інтэр'ера «Стань сам на край уласнай ямы, якой ты так пужаў хрысціян. І пабач, што табе ніхто не прыйдзе на дапамогу... Са страхам глядзіш ты, як княскія мітры і сімвалы святасці, епіскапскія і гетманскія знакі смерць пагардліва зграбае ў адзіную кучу... І ты дарэмна зараз хрысцішся, бо сам не верыш, што Ён пашле табе надзею...» — знісіўвае паэта бязрадаснае прадказанне, якое, натуральна, нараджаецца ўнутры яго святасці. Але і праменьчык святла як зброя ў самых цяжкіх бітвах (што прыходзіць на дапамогу таксама не звонку, а знутры святасці) напагатоў: «Згінь, сатана. Мы молімся не для таго, каб сказаць Богу, што Ён павінен ажыццявіць, а каб Бог сказаў, што мы мусім зрабіць...»

Самым жа галоўным, для чаго аўтар паказаў складаны вобраз Сімяона Полацкага, паўстаюць думкі аб мастацтве і прыродзе творчасці... Ці варта глядзець у касмічную бясконцасць,

Фігурны верш Сімяона Полацкага ў форме сэрца «От избытка сердца уста глаголят», 1661.

адкрываць прорву ва ўласнай душы, калі адтуль на цябе можа зірнуць нязведанае? А ў нязведанасці заўжды тоіцца небяспека...

Яна БУДОВІЧ

Узняўшыся на крылах паэзіі

У Італіі выйшла кнігабілінгва «La viandante incantata» («Зачараваная вандруўніца») Марыны Ахмедавай — паэтэсы, перакладчыцы, публіцыста, члена Саюза пісьменнікаў СССР (1987), намесніка старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Дагестана.

Марына Ахмедава — аўтар 12 паэтычных зборнікаў, аўтар шматлікіх кніг перакладаў твораў класікаў і сучаснікаў дагестанскай паэзіі, вершаў і пэм народнага паэта Дагестана Расула Гамзатава, а таксама

чачэнскіх, украінскіх, турэцкіх, балгарскіх, латышскіх і азербайджанскіх паэтаў. Мае ганаровае званне народнага паэта Дагестана. Акрамя таго, творца — заслужаны работнік культуры Расіі і Дагестана, лаўрэат дзяржаўных прэмій Дагестана (1983, 2005, 2017 гг.). Пераможца міжнароднага конкурсу паэзіі «Парнас — прэмія Анджэла Ла Век'я» ў Міжнароднай секцыі (2015 г.). Лаўрэат Усерасійскай літаратурнай прэміі «Словес связующая нить» (2015 г.), Міжнароднай прэміі «Белыя жураўлі Расіі» (2016 г.), сайта «Расійскі пісьменнік» (2017 г.), прэміі Саюза пісьменнікаў Расіі «Слова-2018».

«La viandante incantata» пераклала на італьянскую мову таленавітая перакладчыца Вольга

Раўчанка, член Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Літаратурным рэдактарам кнігі выступіла артыстычны дырэктар Міжнароднага фесту і конкурсу паэзіі «Акадэмія Парнаса Канікаці Анджэла Ла Век'я» Каладжэра Ла Век'я.

У прадмове да новай кнігі літаратурны рэдактар падкрэслівае: «Паэтка любіць нашу зямлю і апісвае, якія перапаўняюць яе эмоцыі, «ўзняўшыся» на крылах паэзіі. Мы можам сцвярджаць, што гэты паэтычны зборнік — «сэрца» Марыны Ахмедавай: сэрца, якое суперажывае лёсам чалавечым; сэрца, што выказвае пратэст

сучасным войнам, сэрца, якое любіць сваю зямлю ці, лепш сказаць, свае землі...»; «...Асаблівая падзяка Вользе Раўчанцы, якая, працуючы скрупулёзна, з належнай кампетэнсцю, прадставіла пераклад такога высокага ўзроўню... Мы спадзяёмся працягнуць гэты цікавы культурны абмен, які ўзбагачае нас як грамадзян свету».

Трэба яшчэ дадаць, што 2020 год вельмі плённы для Вольгі Раўчанкі: «Зачараваная вандруўніца» — чацвёртая кніжка яе паэтычных перакладаў, што выйшлі як у Беларусі, так і за яе межамі.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

Ленін, ВМАТЭМАЙС і студыя Урубеля

Вяртаючыся да тэмы гомельскага феномена студый-школы імя М. А. Урубеля, цікава ўспомніць даўнюю гісторыю з паходам Леніна ў мастацкую кузню краіны — маскоўскі ВМАТЭМАЙС (Вышэйшыя мастацка-тэхнічныя майстэрні) і чым яна стала для мастацтва.

Дэкрэт пра стварэнне школы-студыі быў падпісаны В. І. Ульяным (Леніным) 29 лістапада 1920 года. У наступным годзе ў часткі савецкай дзяржавы знайшліся і магчымасць, і жаданне азнаёміцца сабиста з новай установай, а галоўнае — жыццём і кірункам думак яго навучэнцаў. Гэтай падзеі было прысвечана некалькі твораў мастацтва і мастацкі фільм. «Машынай часу» ў далёкую маладую савецкую краіну стала для нас карціна народнага мастака Беларусі У. І. Стальмашонка «ВМАТЭМАЙС. 1921 год», створаная ў 1967 годзе. На карціне адлюстравана група маладых людзей поруч з усмешлівым Леніным. Галодныя і халодныя першыя гады савецкай улады характарызаваліся бясконцыма аптымізмам, імкненнем маладых людзей да вышэйшага духу і велізарным эмацыянальным узлётам. Гэты кантраст выдатна прадэманстраваны мастаком у творы. Кампазіцыя надзвычай простая, але з адчуваннем напружанасці і крыху жорсткасці. Нагадаем, што ў савецкім мастацтве 1960-х сфарміраваўся так званы суровы стыль, у якім ствараў шэраг мастакоў у розных рэспубліках Савецкага Саюза. Стальмашонак таксама скарыстаў некаторыя прыёмы, уласцівыя гэтаму стылю.

Дзевяць чалавек стаяць нерухома і моўчкі глядзяць на рэцыпіента з умоўнай прасторы, абмежаванай рамай палатна. Над некаторымі Уладзімір Іванавіч эмсіціў «німбы» з графем, нібы намякаючы на далейшыя перыпетыі ў іх лёсах. «Мы жывём на поўную моц, хай цяжка, але радасна. Як жывецца вам, нашчадкі? Верым, што сытна, шчасліва, хораша...» — чытаецца ў іх шырока расплюшчаных вачах. А мы, з нецярпеннем углядаючыся ў кожнае напісанае аблічча, раптам пазнаём нашых землякоў: Ніскага, Яўмененку, Шыфрына, Гурэвіча, Машкоўцаву, Смехава, Целішэўскага... Іх нямала ў той год стала вмаатэмайсаўцамі.

Уладзімір Ільіч лічыў мастацтва справай дзяржаўнай важнасці. У СССР пад канец 1960-х была створана кінастужка «Штрыхі да партрэта У. І. Леніна» з 4 частак, адна з якіх цалкам была прысвечана гэтай сустрэчы з будучымі мастакамі. Апроч кінастужкі і маляўнічай работы У. Стальмашонка нам сустрэўся яшчэ адзін

Работа Уладзіміра Стальмашонка «ВХУТЕМАС. 1921 год», 1967 г.

артэфакт у Дзяржаўным гістарычным музеі Масквы — вытканы габелен з правадыром, Надзеяй Крупскай і ўдзельнікам студэнцкай камуны за сціплай трапезай.

Цікава параўнаць два творы на адну і тую ж тэму. Што сёння кажа нашаму сучасніку больш: уяўная сітуацыя на карціне Стальмашонка ці побытавая сцэна, выкананая ў тэкстылі? Стылізаваны падыход беларускага мастака досыць алегарычна раскрывае падтэкст. Мы самі павінны дадумаць і зразумець выказванне мастака. На габелене пазнавальныя толькі Ленін з Крупскай. Студэнты з'яўляюцца стафажнымі тыповымі фігурамі. Акцэнт зроблены на факце самой сустрэчы ў інтэрнаце-камунае.

Выпускнікі ВМАТЭМАЙСа пакінулі яркі след у гісторыі савецкага мастацтва. Сама яго атмасфера з гарачымі спрэчкамі, бясконцыма перабудовамі навучальных праграм, напружаным змаганнем думак спрыяла бесперапыннаму пошуку праўды. Студэнты жылі камунамі на напаўгалодным пайку. Майстэрня Ільі Машкова, да якой адносілася і прыезджа з Гомеля Алена Самойленка-Машкоўцава, штодня займалася гімнастыкай для ўмацавання здароўя, усім калектывам на чале з мэтрам адпраўлялася ўзімку ў лес па дровы. Велізарным аўтарытэтам карыстаўся і іншы выбітны мастак, педагог, рэктар ВМАТЭМАЙСа Уладзімір

Фаворскі. Пад яго кіраўніцтвам вучыўся на графічным факультэце таварыш Алены па гомельскай студыі імя Урубеля Якаў Целішэўскі (1900—1980). Спынімся крыху на гэтым прозвішчы.

Выхадзец з Гомеля, сын шаўца, Якаў Целішэўскі навучаўся ў гімназіях Екацярынаслаўля (цяпер Днепрапятроўск) і Гомеля, наведваў мастацкую студыю імя М. А. Урубеля, потым займаўся ў ВМАТЭМАЙСе і творча працаваў у Маскве. Яшчэ падчас навучання пачаў выконваць заказы кніжных выдавецтваў. Яго работы ў якасці ілюстратара атрымалі высокую адзнаку на выстаўках у Парыжы і Лейпцыгу. Усяго Якаў Целішэўскі аформіў больш чым 100 кніг.

Мастак адрозніваўся добрым і вясёлым норавам. Падчас Вялікай Айчыннай вайны, з'яўляючыся камандзірам навучальнай аўтаматнай роты, афармляў ленынскія куткі, займаўся сценгазетай. Разам з ёй выходзіў друкаваны дадатак, у якім «дзед Няфед», прыдуманы Целішэўскім, «батлеечнымі» вершамі паведамляў апошнія вайсковыя навіны.

Любоў Якаўлеўна — дачка мастака — успамінала пасля, што бацька ўвесь час уносіў у жыццё сям'і «элемент творчасці, мастацкага ўспрымання ўсяго, што нас атачала. Быўшы кніжным графікам, ён вельмі любіў кнігі, асабліва казкі. У любові да жарту, каламбура, чырвонага слоўца, у тонкім гумары выяўлялася яго вечная маладосць... Ён меў паэтычны дар, добры прэзаічны стыль, ведаў шмат замежных моў, быў надзелены выключнай энцыклапедычнай памяццю... Але, мабыць, галоўнай яго рысай былі альтруізм і амаль балючая сціпласць. Ён выстаўляў свае работы на многіх саюзных і замежных выстаўках. Але за 60 гадоў творчасці так і не ўбачыў сваёй персанальнай выстаўкі...». У 1984 годзе ў Цэнтральнай хаце працаўнікоў мастацтваў (Масква) прайшла пасмяротная выстаўка Якава Целішэўскага.

У музеі Гомельскага палацава-паркавага ансамбля знаходзіцца 14 графічных работ мастака: эскізы вокладак дзіцячых кніг, заставак, гравюр і малюнкi, выкананыя акварэллю, тушшю, гуашшю, алоўкам. Супрацоўнікі захоўваюць памяць пра гэтага гомельскага мастака, яго работы часта экспануюцца на выставачных праектах музея.

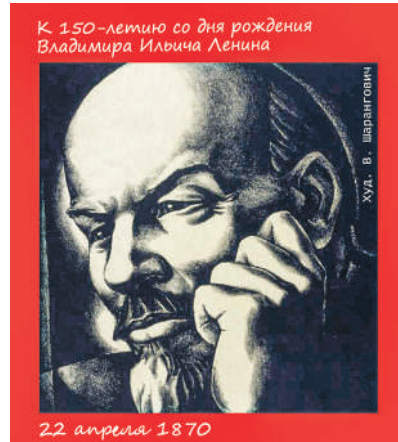
Вернемся да нашай асноўнай тэмы — наведання ВМАТЭМАЙСа Леніным.

«Я имею смелость заявить себя "варваром". Я не в силах считать произведения экспрессионизма, футуризма, кубизма и прочих "измов" высшим проявлением

художественного гения. Я их не понимаю. Я не испытываю от них никакой радости...» — не хаваў сваю думку Уладзімір Ільіч. Больш за тое, ён запатрабаваў знайсці «надзейных антыфутурыстаў» для змагання на арэне мастацтва.

У мастацтве Ленін шанаваў натуральнасць, прастату, праўдзівую перадачу жыцця. А тут «касмалітызм, фармалізм, махізм і іншыя буржуазныя штучкі» пад маркай новай пралетарскай культуры! Творы авангардыстаў і блізкіх да іх мастакоў у той час шырока экспанаваліся ў музеях, папулярываліся на выстаўках, расхвальваліся ў прэсе, рэкламаваліся як найбольш перадавыя, прагрэсіўныя з'явы мастацкай культуры. Неўзабаве адхіленне пачалося ў процілеглы бок і прывяло ў 1930-я гады да поўнай перамогі сацарту (сацыялістычнага рэалізму).

У кнізе дакументаў і ўспамінаў «У. І. Ленін і выяўленчае мастацтва» згадваецца, што вельмі важнае месца ў гутарцы з моладдзю займала пытанне пра футурызм як у выяўленчым мастацтве, так і ў літаратуры, а таксама праблема стаўлення да спадчыны мінулага. Нягледзячы на тое, што Уладзімір Ільіч, як успамінаюць усе, вёў гэгую гутарку ў паўжартаўлівым тоне і не збіраўся ўступіць у сур'ёзную спрэчку, выяўная была яго адмоўная пазіцыя ў дачыненні да футурызму, які быў папулярным сярод многіх тагачасных студэнтаў. Затое работы аднаго са студэнтаў, які пісаў у рэалістычнай манеры, Уладзімір Ільіч ухваліў: «Вот это я понимаю. Это и мне понятно, и рабочему, и всем другим понятно». крыху пазней Ленін упікнуў наркама асветы А. В. Луначарскага: «Хорошая, очень хорошая у Вас молодежь, но чему Вы ее учителе!».

Паштоўка работы Васіля Шаранговіча «Да 150-годдзя з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна».

Уладзіміру Ільічу бачылася ў авангардызме толькі «ўпадніцкая буржуазная з'ява» і «дыктатура мастацкай меншасці». Луначарск ж характарызаваў мадэрнісцкія эксперыменты як «багатыя будучыняй». «Выдатны мастацтвазнаўца», — гаварыў пра Анатоля Васільевіча Ленін і не памыляўся. Думка Луначарскага сапраўды апынулася на вышыні! На карысць прызорліваці мастацтвазнаўцы Луначарскага сведчыць і такі факт: нядаўна з тэлевізійных экранаў дырэктар Траццякоўскай галерэі З. І. Трагулава падзялілася тым, што прывезці з Еўропы на выстаўку ў Маскву работу Лазара Лісіцкага аказалася значна складаней, чым карціну таго ж Караваджа.

Пасля візіту ў ВМАТЭМАЙС Ленін каратка абагульніў: «А все-таки, какие это славные ребята, чудесные ребята, было бы хорошо, если бы их энергию можно было бы направить на какое-нибудь другое дело, в какое-нибудь другое русло: из них могло бы выйти что-нибудь очень хорошее — хорошие инженеры, хорошие врачи, но боюсь, что хороших художников из них не выйдет».

Гісторыя — найвышэйшы арбітр — усё расставіла па сваіх месцах.

Алена КАЛУГІНА,
навуковы супрацоўнік
мастацкага аддзела Гомельскага
палацава-паркавага ансамбля

Выкладчыкі і студэнты ВМАТЭМАЙСа: Уладзімір Фаворскі (трэці ў другім радзе), Якаў Целішэўскі (шосты злева ў трэцім радзе).

Акно ў беларускае Сярэднявечча

У Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь працуе адразу дзве выстаўкі, прысвечаныя сярэднявечнай гісторыі нашай краіны. Фотавыстаўка «Грунвальд. Сёння» распачалася 15 ліпеня, экспазіцыя «Историческая реконструкция. Прикоснись к прошлому» стала даступная для наведвання 12 жніўня. Два гэтыя праекты аб'яднаны не толькі тэмай Сярэднявечча на Беларусі, але і тым, што наведвальнік не пабачыць сапраўдных артэфактаў — толькі сучасная рэканструкцыя.

Тое, што ў гістарычным музеі працуе адразу дзве выстаўкі, аб'яднаныя як тэмай, так і ў пэўным сэнсе ідэяй, — з'ява незвычайная, бо часцей за ўсё праекты заплававаны такім чынам, што мала паміж сабой перасякаюцца. З'яўляецца гэта супадзеннем ці не — зараз не мае значэння (але калі гэта ўсё ж такі свядомая акцыя, то варта толькі падзякаваць работнікам музея за такую празорлівасць). Больш важна, што наведвальнік мае магчымасць акунуцца ў атмасферу сярэднявечнай Беларусі не толькі дзякуючы пастаяннай экспазіцыі, якая таксама ў значнай ступені прысвечана менавіта гісторыі беларускіх зямель у складзе Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай, але і новым праектам.

«Грунвальд. Сёння»

Людзі спрабуюць не толькі працаваць з архівамі, звяртацца да гістарычных крыніц і чытаць навуковыя артыкулы па тэме, але і самі становяцца на нейкі час жыхарамі сярэднявечнай Беларусі. Напэўна, гэта яны робяць для таго, каб адчуць сябе бліжэйшымі да гісторыі роднай краіны, дзеля магічнай сувязі сучаснасці з мінулым, каб адказаць на самыя важныя пытанні як асабістага, так і агульнага, усенароднага характару. Для гэтага існуе фестываль гістарычнай рэканструкцыі «Дні Грунвальда», якому і прысвечаны праект-фотавыстаўка «Грунвальд. Сёння». Кожны год прыкладна 15 ліпеня, у гадавіну перамогі караля Уладзіслава Ягайлы над крыжакамі, на палях Грунвальда праходзяць юбілейныя ўрачыстасці.

Што гэта за фестываль? Інсцэніроўка Грунвальдскай бітвы. У ім, па словах арганізатараў, прымае ўдзел некалькі тысяч чалавек. Напрыклад, у 2018 годзе 1250 чалавек толькі выконвалі ролю асоб, існаванне якіх рэальна дакументавана ў гістарычных крыніцах. У тым жа годзе для наведвання быў адкрыты стылізаваны лагер, дзе пасялілася каля 4500 рыцараў разам з сем'ямі. Побач з лагерам сярэднявечныя рамеснікі стваралі вырабы па старадаўнім узору, кавалі мячы і даспехі, варылі ежу па рэцэптах Сярэднявечча. Там можна было паглядзець на іх працу і набыць арыгінальныя сувеніры. Рыцарскі лагер і горад майстроў, а таксама інсцэніроўка Грунвальдскай бітвы дазвалялі лепш зразумець эпоху Сярэднявечча і ўклад жыцця рыцарства і гараджан, дакрануцца да мінулага ў XXI стагоддзі і адчуць сябе назіральнікам адной з самых важных падзей у гісторыі не толькі Беларусі, але і ўсёй сярэднявечнай Еўропы, бо гісторыкі адзначаюць, што менавіта перамога ў Грунвальдскай бітве зрабіла ВКЛ адной з самых моцных і ўплывовых краін Сярэднявечча.

Праект, які зараз экспануецца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь, дазваляе наведвальнікам зразумець, як выглядаў фестываль у 2012 годзе, калі «Дні Грунвальда» яшчэ не мелі такога маштабу, як сёння, але ўжо пачыналі прыцягваць усё больш зацікаўленых як у вывучэнні гісторыі, так і ва ўдзеле ў рэканструкцыях. Прадстаўлены работы фатографістаў з розных краін, у тым ліку Польшчы: *Nimfitemin Ango, Serj Shkiper, Bastan Morgur*, Аксана Северная, Аляксей Марозаў, Ксенія Яворская, Аляксей Базарнаў, Жана Харт, Макс Сакалоў і Кацярына Вараб'ева. Нягледзячы на тое, што колькасць фатографістаў, чые творы прадстаўлены да ўвагі наведвальнікаў гістарычнага музея, даволі вялікая, выстаўка не выглядае разнастайнай. Гэта цэласны, завершаны сэнсавы і эстэтычны праект, мэта якога — паказаць, які сёння мы ўяўляем сябе час, калі адбылася адна з самых значных бітваў Сярэднявечча.

Большая частка твораў — рэпартажная фатаграфія з мінімальнай апрацоўкай у выглядзе «замышлявання» фону, каб сканцэнтравалі ўвагу на нейкіх асабліва прыгожых момантах (найбольш удалыя здымкі, дзе сярод масавай бітвы рыцараў у фатографа атрымліваецца злавіць момант, калі ў дуэлі сыходзяцца два чалавекі ў поўным даспеху з двухручнымі мячамі) ці колеракарэкцыі, каб

зрабіць здымак больш насычаным і дынамічным. Такая нейтральная манера дазваляе адчуць сябе паўнаважным удзельнікам фестывалю. Наведвальнікі змогуць на свае вочы дзякуючы фотаздымкам пабачыць, як, напрыклад, апранае рыцар цяжкі даспех, як верны збраяносец трымае рэчы свайго гаспадара побач з ганарлівым вершнікам, як нейкі стомлены чалавек стаіць над кацялком і нешта гатуе... Гэтыя фотаздымкі сапраўды вельмі добра перадаюць тую магічную, амаль фэнтэзіную атмасферу, якая пануе на фестывалі. Людзі сваімі рукамі ствараюць свет мінуўшчыны ў сучаснасці: па ўласным жаданні перапрацаваюць ў сярэднявечны адзенні, рыхтуюць зброю, арганізоўваюць вялікі лагер, дзе жывуць некалькі дзён ва ўмовах, якія вельмі прыблізна, але ўсё ж такі падобныя да тых, што былі ў Сярэднявеччы. Фотаздымкі непасрэдна з рэканструкцыі Грунвальдскай бітвы ці асобных дуэльных паядынкаў уражаюць, бо мужчыны на некаторы час пераўтвараюцца ў суровых воінаў, якія саборнічаюць ва ўменні спраўляцца з цяжкай сярэднявечнай зброяй. Асабліва гэты баявы дух адлюстроўвае фотаздымак, дзе малады хлопец, напэўна, толькі выйшаў з чарговай дуэлі і на яго шчацэ заўважны свежы доўгі вузкі парэз — відавочна, ад мяча саперніка.

Прысутнічаюць таксама на выстаўцы і фотаздымкі з большай ступенню «мастацкасці» — іх адразу можна заўважыць, напрыклад, па чорна-белым колеравым фільтры ці відавочнай пастановачнасці (не ў дрэнным сэнсе гэтага слова — толькі ў сэнсе таго, што відаць: фатограф доўга працаваў, каб збудаваць правільны кадр, а не ўдала зняў жывыя падзеі). Такія здымкі яшчэ больш умацоўваюць уражанне, што ты апынуўся ў нейкім іншым сусвеце, дзе людзі дагэтуль носяць старую зброю і даспехі і дзе рыцары б'юцца на двубаях за свой гонар. Што крыху псуе ўражанне ад выстаўкі? Паколькі фотаздымкам ужо шмат гадоў і частка з іх была зроблена не на плёнку, мы можам бачыць класічныя «пікселі», калі падыдзем бліжэй.

Дакраніся да мінулага

Працягвае тэму Сярэднявечча праект «Историческая реконструкция. Прикоснись к прошлому». Гэта экспазіцыя, дзе ўвазе глядача прадстаўлены даспехі і зброя, а таксама кавальскія інструменты розных перыядаў Сярэднявечча, пачынаючы ад Раняга і заканчваючы Высокім. Частка майстроў прадставіла даспехі, якія, як сцвярджаюць арганізатары, цалкам функцыянальныя і сапраўды могуць абараніць свайго ўладальніка ў бітве, а другая частка — розныя віды мячэй, што таксама магчыма выкарыстоўваць у рэканструктарскіх баях, бо яны зроблены з улікам неабходных для гэтага нюансаў. Усе вырабы створаны з выкарыстаннем сучасных матэрыялаў, але пры гэтым інструменты і тэхнікі сапраўдныя сярэднявечныя, бо кавалі ставілі перад сабой мэту ў першую чаргу прадставіць рэалістычныя экспанаты, а не муляжы, якія толькі знешне падобныя да гістарычных аналагаў.

Асаблівую цікавасць выклікаюць тры часткі выстаўкі. Першая з іх — поўны даспех польскіх крылатых гусар. Даспех разам з класічным гатычным еўрапейскім з'яўляецца адным з самых пазнавальных дзякуючы «крылам» — двум металічным стрыжнямі, якія мацаваліся да спіны гусара і на якія чапляліся пёры. Гэтыя крылы ўзвышаліся над галавой воіна, і падчас атакі кавалерыі (а гусары былі элітным конным падраздзяленнем арміі Рэчы Паспалітай) у праціўнікаў складалася адчуванне, што перад імі не проста салдаты, а раз'юшаныя анёлы. Пабачыць такі даспех ужывую, пры гэтым разумеючы, што ён сапраўды «працуе», — неверагодна каштоўны вопыт для кожнага.

Другая частка — кавальскія комплексы розных часоў ад раняга да Высокага Сярэднявечча. Дзякуючы гэтай экспазіцыі мы можам пабачыць не толькі тое, як змяняўся інструментарый майстроў мінулага, але і тое, як некаторыя новыя навуковыя адкрыцці прымяняліся ў кавальскай справе. Напрыклад, становіцца зразумелым, што раней каваль працаваў амаль сам-насам з кавалдам і молатам (нават печы былі не вельмі вялікія), а потым сапраўды пачаў з'яўляцца комплекс. Спачатку стала больш вялікай печ (з'явілася магчымасць дасягаць больш высокай тэмпературы), асобна дадаліся кавальскія мяхі, якія майстар мог выкарыстоўваць для падрымкі агню ў печы. У больш позні перыяд сярэднявечныя інжынеры сумясцілі печ, мяхі, кавадла і бочку з маслам для загартоўвання кліноў у адзіны «станок», што не толькі значна спрасціла працу кавалю, але і паскорыла

яе (вельмі важна для тых неспакойных часоў, бо салдат было шмат, а кожны з іх павінен быць забяспечаны неабходнымі зброяй і даспехам).

Асаблівую цікавасць таксама прадстаўляе шылда, на якой паэтапна дэманструецца стварэнне мяча. Пры гэтым арганізатары вырашылі, што глядачам будзе карысна не толькі паглядзець на нарыхтоўкі кліноў, але і зразумець увесь працэс ад самага пачатку — руды, якая прадстаўляе сабой на першы погляд звычайны камень, што чымсьці нагадвае губку. Убачаць наведвальнікі экспазіцыі і як выглядае тое, з чаго выплаўляецца аснова клінка — два вітыя металічныя дубцы, счэпленыя клямарамі. Гатовы меч прадстаўлены ў разабраным выглядзе, каб наведвальнікі пабачылі, што меч не выплаўляецца адразу цалкам, а збіраецца з розных дэталей.

Абедзве выстаўкі прысвечаны вайне. Але як для ўдзельнікаў фестывалю «Дні Грунвальда», так і для майстроў, што прымалі ўдзел у выстаўцы «Историческая реконструкция. Прикоснись к прошлому», вайна сёння — нейкае фантастычнае апавяданне, частка эстэтыкі Сярэднявечча, што амаль не звязаная з гвалтам. Таму цяпер, у сітуацыі, якая склалася, хочацца нагадаць пра той надпіс, што зараз знаходзіцца перад уваходам у Нацыянальны гістарычны музей: «Зброя — толькі ў музейнай калекцыі».

Цімур ВЫЧУЖАНІН
Фота Кастуся ДРОБАВА

Няспынны пошук

Успаміны пра Ніну Ватацы

З імем Ніны Барысаўны Ватацы звязана амаль уся гісторыя Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (раней Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна). Ніна Барысаўна — самая першая мая настаўніца ў аддзеле беларускай літаратуры і бібліяграфіі, дзе працавала, з невялікімі перапынкамі, усё сваё сумленнае жыццё. Гэта быў прафесіянал, якому не было роўных за ўсю гісторыю бібліятэкі. Да ўвагі чытачоў «ЛіМа» — асобныя старонкі жыццяпісу Ніны Ватацы. Сярод яе здабыткаў — бібліяграфічны паказальнік твораў, аўтографу і крытычнай літаратуры, апублікаванай з 1908 па 1976 год, «Максім Багдановіч» (Мінск, 1977), бібліяграфічны паказальнік «Мастацкая літаратура Савецкай Беларусі (1961—1968)» (Мінск, 1971), «Беларуская савецкая драматургія» (Мінск, 1967) ды іншыя.

Асабістае

Нарадзілася Ніна Барысаўна ў 1908 г. у Вендэне Ліфляндскай губерні (цяпер г. Цэсіс, Латвія). Дзяўчынка была вельмі слабая, і тагачасныя лекарскія лічылі яе нежыццяздольнай: у яе ад нараджэння была атрафія ікраножнай мышцы абедзвюх ног. Маці, выслушаўшы парады нейкай знахаркі, рабіла ёй кампрэсы з цялячай парной пячонкай. І ў выніку адбыўся найвялікшы цуд: дзяўчынка стала на ногі і спакойна пайшла ў свой час у школу. Так ніхто і не даведаўся аб тым, што ў дзіцяці былі сур'ёзныя праблемы са здароўем. Праўда, у апошнія гады жыцця старая хвароба ўспыхнула з новай сілай. Ніна Барысаўна пакутавала, але ўсё роўна сама хадзіла на працу і ў краму. Ужо пазней нашы дзяўчаты, ідучы з працы, абавязкова забягалі да яе, па дарозе куплялі неабходныя прадукты. А яна лічыла сябе вінаватай у тым, што нагужае сваімі праблемамі былых супрацоўнікоў.

У 1933 выйшла замуж за аспіранта Аляксандра Саўчанку, але сямейнага шчасця амаль не зведала. Толькі паспелі адгуляць мядовы месяц, як Аляксандра Іванавіча рэпрэсіравалі і ў 1941 г. ён быў накіраваны як вораг народа ў штрафбат, на фронт, дзе і загінуў у 1942 г. Юрыдычна Ніна Барысаўна была замужам 9 гадоў, а насамрэч усяго толькі месяц. Рэпрэсіраваны Аляксандр Іванавіч быў па даносе сябра. Больш замуж не выходзіла: рана засталася на ўсё жыццё. З гэтай прычыны ў Ніны Барысаўны не было дзяцей. Але яна не зламалася, не страціла дабрыню і павагу да людзей, з задавальненнем дапамагала нават тым, хто пасадзейнічаў арышту яе мужа.

Працуючы побач

Напрыканцы 50-х Ніна Ватацы звярнулася да даволі нераспрацаванай на той час тэмы — жыцця і творчасці цудоўнага песняра Максіма Багдановіча. Апантаная гэтай справай, яна пісала лісты да родных і знаёмых Максіма Адамавіча.

Ніна Ватацы.

Ялта, Уладзімір, Сочы — далёка не поўны пералік расійскіх гарадоў, куды ішлі лісты Ніны Барысаўны з адной толькі мэтай: знайсці рукапісы славутага песняра, яго фотаздымкі, архіўныя дакументы. Яе грунтоўныя даследы пачалі прыносіць адпаведныя здабыткі. У суаўтарстве з Алегам Лойкам быў створаны цудоўны альбом «Максім Багдановіч. Жыццё і творчасць» (Мінск, 1968). Пазней — «Шлях паэта» (1975), «Песня Максіма» (1981), «Шляхі» (1986). Ніна Барысаўна сабрала столькі найкаштоўнейшых матэрыялаў, што на аснове яе фондаў у Мінску быў адкрыты Дзяржаўны музей Максіма Багдановіча, які пасляхова дзейнічае і сёння.

Працуючы побач з Нінай Ватацы, маладое пакаленне толькі дзівілася, як яна можа трымаць у памяці поўныя біяграфіі ледзь не ўсіх творцаў Саюза пісьменнікаў. Часцяком за яе сталом сядзеў які-небудзь класік беларускай літаратуры, які прыйшоў па даведку для пенсіі, а яна называла яго першы твор, а таксама дзе і калі ён быў надрукаваны. Пасля абавязкова правярала сваю памяць па каталогах, картатэках ды бібліяграфічных паказальніках літаратуры, і не было такога выпадку, каб памылілася. Толькі пераканаўшыся ў сваёй правільнасці, выдавала неабходную даведку. Памятаю: як ні зойдзеш у службовы пакой, абавязкова пачуеш пяць-шэсць пытанняў да старэйшага бібліёграфа Ніны Ватацы. А яна ўсім і ўсё падрабязна тлумачыла.

Нас здзіўляла яе працаздольнасць. Здавалася неверагодным: як яна магла адказваць на пытанне ці тлумачыць нешта незразумелае якой-небудзь супрацоўніцы і адначасова займацца сваёй справай. Менавіта гэтаму яна нас і вучыла. Бо бібліятэкар павінен умець адначасова трымаць у полі зроку некалькі чалавек, думаць над вырашэннем іх пытанняў ды мець у галаве свае планы і тэмы, шукаючы шляхі іх рэалізацыі. Ніна Барысаўна вучыла не толькі ўсяму пералічанаму, але і, самае галоўнае, даводзіць пачатую справу да канца, ніколі не кідаць яе на паўдарозе. Калі ўзяўся — абавязкова скончы. Як цяжка б ні было, якія б сумненні ў правільнасці зробленага кроку

ні ўзнікалі б. Калі ты працягваеш ісці наперад, то абавязкова адкрыецца другое дыханне, і распачатая табой справа пойдзе лягчэй, а сумненні здадзюцца такой дробяззю, на якую і не трэба было звяртаць увагі.

Ніна Барысаўна вучыла нас правільнай метадыцы бібліяграфічнага пошуку. Па-першае, калі выконваеш чытацкі запыт, неабходна шукаць не толькі па аўтары, але і па назве. Таму што чытач мог памыліцца ў прозвішчы, яго ініцыялах, некаторых словах назвы. Па-другое, неабходна было правярыць спіс рэкамендаванай выкладчыкам літаратуры. У ім таксама маглі быць вялікія памылкі. І ў далейшым практыка паказала правільнасць такога падыходу ў бібліятэчна-бібліяграфічным абслугоўванні чытачаў. Дарэчы, гэтая жанчына лёгка падзяляла нас па здольнасцях і з кожным займалася зыходзячы толькі з гэтай пазіцыі.

Акадэмік бібліятэчнай справы

Пасля выхаду Ніны Барысаўны на пенсію ў 1990 г. у нас аўтаматычна выпрацавалася звычка прыходзіць да яе дамоў менавіта у дзень яе нараджэння — 14 мая. Яе ўтульная аднапакоевая кватэра знаходзілася над тагачасным кафэ «Вясна» (сёння «Связной»). Прыходзілі мы да яе па магчымасці ўсім аддзелам, і абавязкова да нас далучаліся супрацоўнікі музея Максіма Багдановіча. Гэта было святам і для яе, і для нас. Усе прысутныя лічылі за шчасце паразмаўляць і паслухаць дасведчанага, эрудзіраванага і разам з гэтым высокаінтэлігентнага чалавека. Нездарма мы, маладое пакаленне беларускага аддзела, называлі яе не інакш, як «акадэмікам бібліятэчнай справы». І няхай гэта быў прасты жарт, але напалову з праўдай. Мы вучыліся прафесіі менавіта ў Ніны Барысаўны: сістэма пошуку, выкананне і правільнае афармленне бібліяграфічных даведак і г. д. Без асаблівай сціпласці можна сказаць, што, прайшоўшы школу Ніны Ватацы і беларускага аддзела, мы і сёння зможам працаваць у любым аддзеле бібліятэкі, які тычыцца бібліятэчна-бібліяграфічнага абслугоўвання.

У той час Ніна Барысаўна пачала катастрафічна губляць зрок. Калі яна працавала над другой часткай свайго паказальніка «Беларуская драматургія», то ўжо амаль нічога не бачыла. Мы напераменку падбіралі ёй павелічальныя шкельцы адпаведнага паметру, але яны не вельмі дапамагалі. Нягледзячы на гэта, яна здолела скласці не толькі другую частку «Беларускай драматургіі», але і разам з Яфімам Садойскім стварыць і выдаць кнігу ўспамінаў пра Паўлюка Труса. Яна нават атрымала свае аўтарскія экзэмпляры, але на той час канчаткова аслепла. Пры гэтым лічыла сябе вінаватай і вельмі саромелася свайго недахопу. Кніжкі яна падпісвала навобмац і, што дзіўна, не рабіла граматычных памылак. Такое ў яе было граматычнае адчуванне. Аб гэтым сведчыць артыкул Міколы Труса «Шляхамі Максіма Багдановіча. Даследчыцкі плён Ніны Ватацы», надрукаваны ў часопісе «Роднае слова» № 7 за 2011 год. Але за

энцыклапедыю «Максім Багдановіч» Ніна Барысаўна «дзякуй» Міколу Труса не сказала б. Бо кніга, мякка кажучы, не атрымалася. Зроблена яна на лят. Менавіта з гэтай прычыны ў энцыклапедыі адсутнічае артыкул пра газету «Наша ніва», якая была для паэта як царква для верніка. Ніна Барысаўна не баялася казаць праўду ў вочы, якая б яна горкая ні была. У гэтым не маглі спыніць ні высокія чыны, ні пасады, ні званні. Далёка не кожны ўспрымаў яе словы як трэба. Адзін казаў шчыры «дзякуй», а другі на ўсё жыццё забываў дарогу да яе дому.

Напрыклад, калі Ніна Барысаўна сказала народнаму паэту Беларусі Рыгору Барадуліну, што ён гарэлкай толькі губіць свой непайторны і самабытны талент, то ён сабраў усю волю і ўсю моц духу ў кулак і змог у рэшце рэшт кінуць згубную звычку. А вось Уладзімір Караткевіч не змог... І вельмі рана пайшоў з жыцця. А мог бы напісаць шмат найцікавейшых прыгодніцка-гістарычных раманаў.

Яе грунтоўныя даследы пачалі прыносіць адпаведныя здабыткі. У суаўтарстве з Алегам Лойкам быў створаны цудоўны альбом «Максім Багдановіч. Жыццё і творчасць» (Мінск, 1968). Пазней — «Шлях паэта» (1975), «Песня Максіма» (1981), «Шляхі» (1986). Ніна Барысаўна сабрала столькі найкаштоўнейшых матэрыялаў, што на аснове яе фондаў у Мінску быў адкрыты Дзяржаўны музей Максіма Багдановіча, які пасляхова працуе і сёння.

Памятаю, як аднойчы зайшоў я да Ніны Барысаўны з чарговым павелічальным шклом і расказаў пра сустрэчу з Рыгорам Барадуліным, які прапанаваў мне ўкладанне збору твораў Уладзіміра Дубоўкі ў 4 тамах, 5 кнігах. Трэба было бачыць твар гэтай жанчыны: ён свяціўся радасцю і дабрынёй. Яна, як малое дзіця, якому падарылі на дзень нараджэння прыгожую цацку, ледзь не ўскрыкнула ў нейкім парыве шчасця за мяне. Яна нават так і сказала: «Дзмітрый! Я так рада, што ў рэшце рэшт вам даручылі па-сапраўдому сур'ёзную справу. Але вы павінны ведаць: лёгка не будзе. Будучы і падводныя камяні, і рытвіны, і нават расчараванні. Але вы не павінны спыняцца, а ісці толькі наперад. Тады будзе поспех». Гэтыя словы я памятаю і сёння, бо яны спраўдзіліся.

Фонд Ніны Барысаўны Ватацы падзелены на тры часткі: першая — Дзяржаўны музей Максіма Багдановіча, другая — Нацыянальная бібліятэка Беларусі і трэцяя — Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. Паставіў на першае месца музей М. Багдановіча толькі таму, што гэта галоўная тэма яе даследаванняў. Закончыць гэты сціплы артыкул хочацца словамі гісторыка Віталія Скалабана: «...засталіся Памяць, Кнігі і Музей».

Зміцер ДАВІДОЎСКИ

З любоўю да бацькаўшчыны

Загадчыцу вясковай бібліятэкі ў Чарэі Чашніцкага раёна Таццяну Казлоўскую ведаюць і паважаюць не толькі жыхары з 6 населеных пунктаў Лукамскага сельсавета, якіх яна абслугоўвае. Па парадку звяртаюцца спецыялісты з раёна, вобласці, рэспублікі. Хто яны? Вучоныя, педагогі, мастакі, літаратары.

Установу культуры штогод наведваюць грамадзяне замежных краін. Бывалі тут амерыканцы, французы, літоўцы, паліакі, расіяне, ізраільяне. Што яднае захавальніцу мясцовага кніжнага фонду з усімі гэтымі людзьмі? Адказ просты: 950-гадовая Чарэя. У працы бібліятэкі ёсць адметнасць — кразнаўчы напрамак. «Калі жывеш у Чарэі, нельга прайсці міма гэтага, — лічыць суразмоўца, — зямля Сапегаў і Мілашаў заклікае...»

Ураджэнка Пермскага краю прыехала на радзіму бацькі-шахцёра старшакласніцай. Тут упершыню дакранулася да тамянічай гісторыі, якая захоўвалася ў легендах, успамінах старажылаў, старых руінах. Вельмі зацікавілася. Пасля школы вярнулася ў Перм. Скончыла бібліятэчны тэхнікум і паспела папрацаваць у абласной дзіцячай бібліятэцы. Потым пераехала з сям'ёй ва Украіну. Там напаткалі цяжкія дзевяностыя. У 1997-м вяртаецца ў Чарэю і бярэ пад сваю апеку вясковы кніжны фонд.

Калі неабыхавы чалавек трапляе ў мясціны, дзе на працягу вякоў кіпела культурнае жыццё, нараджаліся, жылі і тварылі гістарычныя асобы, нярэдка бярэцца за даследаванне. Таццяна Казлоўская выключэннем не стала.

Першыя спробы на гэтым шляху звязаны з імем ураджэнца Чарэі, французскага паэта і дыпламата, дзядзькі нобелеўскага лаўрэата Чэслава Мілаша — Аскара Мілаша. У той час, калі Таццяна Міхайлаўна пачынала збор матэрыялаў, інфармацыі амаль не было. Ведалі: у Чарэі жылі паны Мілашы, мелі раскошны палац, карані іх ні то ў Літве, ні то ў Францыі. Сын — вядомы паэт. «Хто ён, ці шмат жыў у Чарэі, як склаўся яго лёс?» — пра ўсё гэта трэба было даведацца. Вельмі нялёгкая справа, калі ўлічыць, што амаль ніякіх біяграфічных даведнікаў, зборнікаў вершаў паэта-дыпламата ў Беларусі тады было не знайскі.

Вясковая бібліятэкарка пачала шукаць. Дасылала лісты ў Літву і Францыю. Дачакалася водгукаў, а потым у Чарэі

Таццяна Казлоўская.

лявана ў засені векавых дрэў былога памешчыцкага парку французскі госць чытаў вершы Аскара. Праз нейкі час вясковая бібліятэкарка атрымае бандэроль з двухтомнікам вершаў Мілаша на французскай мове і каталог твораў, выдадзеных да 100-годдзя з дня нараджэння паэта ў Парыжы. «Лічу, што Чарэя, — напісаў у суправаджальным лісце Завіша-Даўгяла, — найбольш вартае месца для захоўвання гэтых кніг».

Такія вось рарытэты мае сёння маленькая вясковая бібліятэка. І не толькі гэтыя. Тут, напрыклад, можна ўбачыць унікальны здымак, на якім — дом Мілашаў у ампёрскім стылі, куплены ў Сапегаў. Фота зроблена падчас Першай сусветнай вайны, на фоне будынка — кайзераўскія салдаты.

Значны ўнёсак у адраджэнне гісторыі Чарэі зрабіў доктар тэхнічных навук, філасофіі і мастацтвазнаўства Раальд Раманаў з Масквы, які неадночы наведваў радзіму свайго бацькі, падараваў бібліятэцы сваю кнігу «Цар-град Чарэя». У апошній разказаецца пра найбольш важкія падзеі 950-гадовай гісторыі, яна карыстаецца вялікім попытам у тых, хто па-сапраўднаму цікавіцца гісторыяй Беларусі.

Матэрыялы, што сабраны і захоўваюцца ў вясковым кніжным фондзе, дапамаглі арганізаваць «Інтэрактыўны гід: Чарэя — Белая Царква» Мацвеем Сабурову

пабывалі людзі, якія змаглі праліць святло на гісторыю Мілашаў. Так паступова пачала ажываць мілашаўская Чарэя. Сімвалам апошняй з'яўляецца бэзавая алея. Па ёй вярталіся ў радавы маёнтак з далёкіх дарог Мілашы. Чарэя ў тых часы славілася бэзам. Больш чым сто відаў расліны, завезенай з розных куткоў Еўропы, упрыгожвала мястэчка. Вясной пах разносіўся па ўсім наваколлі.

У сваіх вершах, на літоўскай і французскай мовах, Аскар праславіў прыгожую пару, яго называюць «паэтам бэзавай Чарэі». Сёння ўдзячныя землякі маюць сур'ёзны намер адрадзіць алею, і першыя крокі ўжо зроблены. Чарэйскі бэз прыцягальны і ў нашы дні. Раскошныя гронкі малююць юныя вяскоўцы, апяваюць у вершах і песнях.

Адзін з тых, хто дапамагае вярнуць памяць пра Мілашаў на радзіму, — мецэнат з Францыі Бенэдыкт Завіша-Даўгяла. У 2007 годзе ён наведваў Чарэю.

Чарэйцы памятаюць, як усхва-

і Кацярыне Аверкавай, заснавальнікам добра вядомага не толькі ў Беларусі фестывалю «SPRAVA».

Мілашаўскія мясціны — рай для творчых асоб. Непадалёк ад Чарэі — вёска Мар'іна, дзе шмат працаваў заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Барыс Аракчэў. Зараз ва ўстанове знаходзіцца няскончаная карціна Барыса Уладзіміравіча «Ода Чарэі», якую перадала ўстаноўе ў часовае карыстанне дачка Асана Аракчэева.

Чарэйская зямля шчодро паліта крывёй. У архіве бібліятэкі — гісторыя кожнага ветэрана Вялікай Айчыннай, сярод якіх Герой Савецкага Саюза Яўген Іваноўскі, удзельнік бельгійскага супраціўлення Аляксей Дуброўскі, дзясяткі простых воінаў і партызан.

Асобная старонка ваеннай гісторыі вёскі — расстрэл яўрэяў у сакавіку 1942-га. У бібліятэцы — спісы ўсіх, хто пахаваны ў агульнай магіле. Кожны год у Чарэю наведваюцца нашчадкі ахвяр з розных краін свету. У хут-

Аскар Мілаш, «паэт бэзавай Чарэі».

кім часе павінен быць Леанід Міркін з Чыкага. У Чарэі расстраляны яго дзяды па бацьку. Старэйшы Міркін — Міхаіл — выдаў у Штатах кнігу «Ад Чарэі да Чыкага», дзе распавядае пра вёску 1920—1940-х гадоў. У 2019-м сын прывёз яе ў дар мясцоваму кніжнаму фонду.

Так нястомная праца вясковай бібліятэкаркі звязала невялікую беларускую вёску, дзе ўсяго каля 300 жыхароў, з землякамі і іх нашчадкамі ў розных кутках свету.

Ірына ТОРБІНА, фота аўтара

Пад вечаровай зоркай

Арыгінальную акцыю «Чыталны дварык пад месяцам» падарылі маладым гараджанам супрацоўнікі Бярэзінскай раённай бібліятэкі. Інтэлектуальная прастора размясцілася на пляцоўцы раённага цэнтра рамёстваў: дзве роставыя драўляныя скульптуры суседнічалі з яркімі кніжнымі стэлажамі, каляровымі лавачкамі і столікамі з перыёдыкай.

Ціхі летні вечар спрыяў прыемнаму адпачынку пад лёгкае шамаценне кніжных і часопісных старонак за кубачкам кавы і гарбаты, пад жывыя гукі гітары і клавіш. Музычны фон арганічна ўплываў у літаратурны фармат вечаровай чыталні: у аўтарскай апрацоўцы мясцовага фалькларыста Рамана Яраша гучалі песні на вершы Уладзіміра Караткевіча, Янкі Купалы і Максіма Багдановіча.

Зманліва-таямніча замаскіраваныя ў каляровую абгортку «Кот у мяшку» паўсталі малафарматныя выданні бук-кросінгу «Добрыя кнігі — у добрыя рукі», інтрыгавалі, запрашалі разгарнуць, пагартцаць, пачытаць пад вечаровай зоркай. Усе мелі магчымасць узяць літаратурную цікавінку для няспешнага хатняга чытання з правам кнігаабмену з сябрамі па прынцыпе кнігавароту «Прачытай сам — і перадай другому!».

Да таго ж для вечаровага чытання бібліятэкары прапанавалі юнакам і дзяўчатам і самыя папулярныя маладзёжныя перыядычныя выданні з акцэнтам на

Танцавальная размінка пад палыміныя рытмы «Зумбы».

адметныя выдавецкія фішкі: «Брэндавыя рубрыкі», «Толькі ў нашым часопісе», «10 гарачых публікацый чэрвеня».

Інтэрактыўная выстаўка-вернісаж «Кнігі раскажучы пра каханне» прадставіла сучасныя хіты, пазначаныя знакам «чытацкі выбар». Мясцовая Спадарыня Кніга на хвалі імкліва прагматычнага

веку ў фармаце «нон-стоп» прэзентавала топ-5 найлепшых апавяданняў беларускіх аўтараў пра каханне паводле праведзенага яшчэ ў маі бліц-апытання навучнскай моладзі Беразіно. Сярод рэйтынговых — творы В. Кадзетавай «Тэст на першае каханне», Л. Рублёўскай «Жалезная Кнопка», Т. Красновай-Гусацэнкі

«Апёк», А. Бадака «Адзінокі васьмікласнік хоча пазнаёміцца», А. Масла «Апошні дзень лета».

Тэатр «Жывая кніга» Бярэзінскай раённай бібліятэкі прыёмамі монатэатрыфікаванай споведзі літаратурнага героя ажывіў старонкі апавядання Л. Маракова «Пра зменлівасць першага кахання» і дазволіў калектыўна прачытаць кранальны твор пра першае каханне, якое ўзнікла паміж дзяцінствам і юнацтвам летам у лагеры адпачынку.

Тэму кахання ў сатырычным ракурсе прадставіў тэатр інтэрмедыі «Паралонавае сэрца» з цыкла «Падгледжана ў жыцці». Літаратурна-асветніцкую праграму пад вечаровай зоркай і святлом рознакаляровых асвятляльных ліхтароў разнастайлі конкурсы, гульні, эксперыменты, танцавальная размінка пад рытмы «Зумбы», калектыўнае выкананне песенных маладзёжных хітоў розных гадоў. Лаўнж-зона пад адкрытым небам прадставіла экспазіцыі маладых майстроў цэнтра рамёстваў.

Вечаровы маладзёжны летні адпачынак з кнігай і музыкой апраўдаў чаканні маладых бярэзінцаў, падарыў публіцы эстэтычныя задавальненні, эмацыянальную разрадку і магчымасць самавыяўлення.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, загадчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦРБ

Вынікі

У фантастычных сусветах
Генадзя Аўласенкі

«Пачварына», «Дзікія кошкі Барсума», «Вязні чорнага лесу», «Гісторыя замест матэматыкі» — далёка не поўны пералік фантастычных твораў Генадзя Аўласенкі. Антыўтопія, якая распаўядае аб падзеях пасля ядзернай вайны, фэнтэзі з таямнічымі істотамі, блуканні ў часе — вось сусветы, якія стварае аўтар. Карэспандэнт «ЛіМа» пагутарыў з пісьменнікам аб тым, што прывяло яго ў літаратуру.

— Па адукацыі вы біёлаг. Што гэта дае ў плане літаратурнай творчасці?

— Дапамагае размаўляць з дзецьмі так, каб ім было цікава. Напрыклад, у кнізе-казцы «Казкі дзядулі Дняпра» я, акрамя ўласна казак (дарэчы, пераважная большасць з іх менавіта аб беларускіх жывёлах), даю яшчэ і шмат біялагічных тлумачэнняў, вядома ж, на ўзроўні, даступным для маіх юных чытачоў.

Ужо некалькі гадоў выду ў часопісе «Родная прырода» (у дадатку «Юны натураліст») рубрыку аб культурных раслінах, а крыху раней у часопісе «Весёлый зоопарк» веў (таксама на працягу некалькіх гадоў) спецыяльную рубрыку «Гость номера», дзе апавядаў дзецям аб розных жывёлах.

— Чаму вы пачалі займацца літаратурай?

— Са школьных гадоў вельмі падабаліся два прадметы — біялогія і літаратура. Але, як гэта не прыкра, мовы (як беларуская, так і руская) не даваліся, пра замежную мову (я вывучаў нямецкую) і казаць няма чаго. Таму на філфак, дзе трэба было б усё гэта здаваць, паступіць не мелася аніякіх шанцаў. Тым больш што аб уласнай літаратурнай дзейнасці я тады нават не задумваўся, а вывучаць прыроду, асабліва жывёл, хацелася вельмі. І як

вынік — вучоба на біялагічным факультэце Белдзяржуніверсітэта. Менавіта на кафедры заалогіі. А вывучаць пачаў чмяллёў, гэта і сапраўды вельмі цікавыя насякомыя.

Потым пачалі атрымлівацца вершы (у той час выключна рускамоўныя, лірычныя), і неяк адразу ж зразумеў, што не хочацца мне быць вучоным-біёлагам, а вось пісьменнікам — яшчэ як!.. Кінуў універсітэт на апошнім, пятым, курсе, падарожнічаў па Забайкаллі, Якуціі. Усё ж вярнуўся ў родную Беларусь, скончыў завочна апошні курс, шмат гадоў працаваў у школе настаўнікам. І ўвесь гэты час спрабаваў сябе ў розных літаратурных жанрах... І біялогію, і хімію выкладаў па-беларуску, пачаў пісаць беларускамоўныя вершы. А рускамоўныя — як адрэзала з таго часу.

Быў перыяд захаплення п'есамі, якія нават займалі прызавыя месцы на трох запар рэспубліканскіх конкурсах беларускай драматургіі. Потым пачаў пісаць прозу.

Цяпер пішу дзіцячыя казкі і казачныя аповесці, а таксама дарослую фантастыку самых розных жанраў. Фантастыкай захапляюся з дзяцінства. Гэта казкі для дарослых... Шмат перакладаю вершы беларускіх паэтаў на рускую мову, як і з рускай, з украінскай — на беларускую.

— Авантурна-прыгодніцкая літаратура, на вашу думку, патрэбна толькі дзеля таго, каб «раслабіцца» і забыць аб сваіх праблемах, акунуўшыся ў выдуманні свет, ці ўсё ж дзеля таго, каб прымусіць чалавека думаць?

— Усё залежыць ад таленту пісьменніка. Бо і сярод фантастыкі ёсць і нізкапробнае чытво, і сапраўдная літаратура, творы тых жа братаў Стругацкіх, напрыклад. Менавіта такія творы і прымушаюць думаць...

Фота Кастуся Дробава.

— Ці не было ў вас адчування, што свет жывёл і раслін больш гарманічны, чым свет людзей? Прынамсі, там няма жорсткасці дзеля самасцвярджэння... З гэтага гледзішча цывілізацыя з усімі яе войнамі і вынішчэннем тых, хто мысліць інакш, ці не ёсць крок назад?

— Гэта і на самай справе так. Нават крыважэрныя драпежнікі (тыя ж тыгры-людзжэры) нападаюць толькі дзеля ежы альбо самаабароны і ніколі не забіваюць проста дзеля самога забойства, тым больш не здэкваюцца са сваіх ахвяр. На гэта здольны толькі людзі, і пайшло тое яшчэ з першабытных часоў.

Але найбліжэйшыя нашыя родзічы — шымпанзэ — здольны атрымліваць нейкую своеасаблівую асалоду ад забойства сабе падобных, чаго нельга сказаць ні аб ваўках, ні аб тыграх. Так што, на мой погляд, войны і жорсткасць — гэта не крок назад, так было спрадвечу — змяняліся толькі сродкі вядзення вайны. І ці зменіцца што-небудзь у будучыні, можна толькі гадаць. У найбліжэйшай — наўрад...

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

Пацеха з меха

Васіль ТКАЧОЎ

Выбірай, Сінічкін!

Гумарэска

Косця Сінічкін, супрацоўнік офіса па дастаўцы грузаў насельніцтву, як нярэдка з ім здаралася апошнім часам, вярнуўся з працы зноў на добрым падпітку. Жонка, вядома ж, сустрэла яго агрэсіўна, але асабліва, як раней, не ляяла. Толькі, паставіўшы ногі на шырынню плячэй і ўзяўшы рукі ўбок, саркастычна запыталася:

— Ну, і што там у вас сёння было за свята? Дзень нараджэння? Ці мо каго на пенсію праводзілі па скарачэнні штатаў? Ці мо памёр хто, даруй Госпадзі? Альбо яшчэ што? Я слухаю! Хлусі і на гэты раз! Давай, давай, чаго вочы на мяне вылупіў, як сонны прусак?

А сама цвёрда рашыла: «Трэба прымаць меры. Неадкладна. Тэрмінова. Іначай прападзе чалавек. Бо зайшоў далей ужо няма куды...»

Кабета прывыкла, што яе Сінічкін стараўся кожны раз спаслацца на важнасць, так сказаць, моманту: ну а як я мог пайсці супраць калектыву? Усім жа налівалі, а я чым горшы? Ці я, у рэшце рэшт, хворы які? Дыстрофік? Ды і грошы ў складчыну кідаў. Не прападаць жа ім. Ну і гэтак далей.

Сінічкін развёў рукамі, зрабіў кіслы выраз твару, моўчкі распрануўся і патупаў да камп'ютара. Ён так заўсёды рабіў: як толькі пераступіць парог, адразу да яго. Няважна, у якім стане. Жонка і дзеці — на другім плане. Не кажучы ўжо нават пра вячэру.

Камп'ютар, толькі камп'ютар! Іншы раз за ім і засынаў.

Так сталася і тым вечарам. Жонка спагядліва дапамагла бедалагу дабрацца да ложка.

Ранкам, праспаўшыся, Сінічкін зноў пачаўся да камп'ютара. Пакуль рыхтуецца сніданак, можна навіны глянуць, на пошту зазірнуць. Праз колькі часу ён спахмурнеў, заёрзаў, нервова паглядзеў на жонку, а тая стаяла ўжо за яго спінай і чытала на маніторы тое, ад чаго так здзівіўся і занепакоіўся муж. А іменна: «Косцік, скажы, што я табе такое кепскае зрабіў, што ты мяне ўчора абразіў... назваў прайдзісветам, тупым, як бот... Альбо хочаш, каб я табе твар размаляваў? Хіба забыўся, што я кандыдат у майстры спорту па боксе? Але не жадаю мараць рукі. Жыві. Толькі больш з табой, так і ведай, ніякіх спраў. Бывай і забудзь мяне!», «Як табе не сорамна пісаць такое? Калі я, скажы, да тваёй жонкі заляцаўся? Што ты вярзэш? Выдаляю цябе з сяброў! Не хачу ні чуць, ні бачыць...», «За абразу ўчастковага міліцыянера капітана Вяроўкіна будзе ўзбуджана крымінальная справа...»

Сінічкін зірнуў на жонку, гаротна ўздыхнуў. А кабета распачна, але стрымана-спакойна прамовіла:

— Столькі адразу глупстваў нарабіў учора ты за адзін вечар, Косцік! Ай-я-яй! І віна ўсяму — гарэлка. Яна, спакусніца. А што далей будзе? Сяброў пазбавіўся адным махам. Ну скажы, ўчастковага з якой нагоды абмацюкаў? Што ён табе кепскага зрабіў? Чалавек як чалавек. Ці ў турму захацеў? І сядзеш, сядзеш, даражэнькі, калі піць не перастанеш! Участковы табе дапаможа. Не сумнявайся. А чаму і не дапамагчы, калі

ты сам туды просішся, у дзверы турмы грукаеш нагамі і рукамі: адчыніце, пусціце!.. Так што выбірай, Сінічкін: альбо камп'ютар, альбо гарэлка. Іншага выйсця я не бачу.

— Даваў жа, даваў сабе слова больш за камп'ютар у п'яным выглядзе не сядзець, — Сінічкін ляпнуў сабе па лбе. — Аднак, адчуваю, нічога з сабой не магу парабіць... Не атрымліваецца... Ну ніяк!.. Хоць ты што!..

Малюнак Алега КАРПОВІЧА.

Жонка зноў нагадала: — Або камп'ютар, або гарэлка. Выбірай! І Сінічкін, глыбока ўздыхнуўшы, выбраў камп'ютар.

— Здаюся! — узняў ён угору рукі.

Жонка, вядома ж, не прызналася, што дапамаглі паразумнець Сінічкіну кабеты яго сяброў. Пакуль ён спаў.

Нічога не скажаш — малайцы, жанчыны!

Хто ў іх наступны?

Сяргей ЧЫГРЫН

Рублі і вершы

А я не плакаў, хоць губляў Сцяжыну пад нагамі. Хадзіў, бывала, без рубля, Але хадзіў з сябрамі.

Віктар Шніп

Хоць без рубля хадзіў з сябрамі, Але сяброў я не губляў. Рублі былі заўсёды з намі, Хоць сам не меў я ні рубля. Не меў я нават ні капейкі, Не меў ні еўра, ні юаня. Скажы аселяцы я жменьку — Рубель давала цётка Маня. І бег у краму я на сайку, Купляў і сонейку ўсміхаўся... З'ядаў імгненна я са смакам, — Бо забяруць сябры — баяўся... Таму хадзіў я без рубля, Не спрабаваў ніколі хершы. Але заўжды ў кішэнях я Насіў напісаныя вершы.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
20.08.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 827

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2596
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.